

Det korporativa samarbetet

**-En jämförande studie av Landsorganisationens och
Svenskt Näringslivs hantering av frågan om
arbetskraftsinvandring**

Henrik Jonsson

 <p>LINKÖPINGS UNIVERSITET</p>	<p>Avdelning, Institution Division, Department</p> <p>Ekonomiska institutionen 581 83 LINKÖPING</p>	<p>Datum Date 2004-01-22</p>
<p>Språk Language</p> <p>X Svenska/Swedish Engelska/English</p>	<p>Rapporttyp Report category</p> <p>Licentiatavhandling Examensarbete C-uppsats X D-uppsats</p> <p>Övrig rapport _____</p>	<p>ISBN</p> <hr/> <p>ISRN Statsvetenskap 2004/2</p> <hr/> <p>Serietitel och serienummer ISSN Title of series, numbering _____</p>
<p>URL för elektronisk version http://www.ep.liu.se/exjobb/eki/2004/ska/002/</p>		

<p>Titel Title</p>	<p>Det korporativa samarbetet - En jämförande studie av Landsorganisationens och Svenskt Näringslivs hantering av frågan om arbetskraftsinvandring</p> <p>The Corporative Co-operation - A Comparative Study of How the Swedish Trade Union Confederation and the Confederation of Swedish Enterprise Have Handled the Question of Labour Immigration</p> <p>Författare Henrik Jonsson Author</p>
-------------------------------	---

<p>Sammanfattning Abstract</p> <p>Arbetskraftsinvandring har, under stora delar av 1900-talet, varit ett sätt för de svenska företagen att finna arbetskraft till den expansiva industrisektorn. Intresseorganisationerna på den svenska arbetsmarknaden, Landsorganisationen (LO) och Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), ansåg att arbetskraftsinvandring var en förutsättning för att trygga den svenska arbetsmarknaden. LO var trots detta kritiskt inställd till arbetskraftsinvandring, då organisationen ansåg att lönekonkurrens bland arbetskraften kunde uppstå. Dock lyckades organisationen komma överens med SAF om att arbetskraftsinvandringarna skulle omfattas av de svenska kollektivavtalen och på det sättet undveks en konflikt på arbetsmarknaden. Under 1970-talet upphörde arbetskraftsinvandringen till Sverige, vilket till stor del berodde på den ekonomiska nedgång som drabbade Sverige. Under de senaste åren har arbetsmarknadens parter återigen börjat diskutera arbetskraftsinvandring. Denna gång beror diskussionen om arbetskraftsinvandring på att den svenska befolkningen, inom några år, inte kommer att räcka till för att upprätthålla välfärden.</p> <p>Syftet med uppsatsen är att analysera hur intresseorganisationerna LO och Svenskt Näringsliv har hanterat frågan om arbetskraftsinvandring. Vilka strategier har intresseorganisationerna använt sig av för att uppnå sina mål? Är intresseorganisationerna inriktade på samarbete eller</p>

konfrontation? Vilken roll spelar avvecklingen av de korporativa strukturerna?

I uppsatsen görs en jämförande studie av intresseorganisationerna LO och Svenskt Näringsliv. Materialet som uppsatsens litteraturstudie bygger på, består bland annat av propositioner och SOU-rapporter. Detta material har kompletterats med material från de två intresseorganisationerna samt artiklar från Dagens Nyheter.

I uppsatsen utgår jag från korporativ teori och för att komplettera denna har jag valt att dels beskriva hur intresseorganisationer fungerar och varför människor väljer att gå samman kollektivt i intresseorganisationer, dels genom att jämföra korporativ teori med pluralistisk teori.

För LO är det viktigt att arbetskraftsinvandring från de nya EU-medlemsstaterna inte leder till lönedumpning eller arbetskraftsoverskott på den svenska arbetsmarknaden eller att den redan arbetslösa och sjukskrivna delen av befolkningen fastnar i sin tillvaro. Svenskt Näringsliv och dess medlemsföretag däremot anser att minst 100 000 människor under de senaste åren skulle kunna ha anställts om rätt kompetens hade funnits i landet och därför har arbetskraftsinvandringsfrågan blivit mycket viktig för organisationen.

För intresseorganisationerna LO och Svenskt Näringsliv har samarbetet under de senaste åren förändrats från ett generellt samarbete till att intresseorganisationerna istället väljer att samarbeta i de frågor de finner det möjligt att göra så. Detta har lett till att det har blivit viktigt för intresseorganisationerna att var för sig försöka påverka beslutsfattarna genom direktkontakter. I praktiken betyder detta att intresseorganisationerna har hållit sig fast vid delar av det korporativa samarbetet samtidigt som både LO och Svenskt Näringsliv använder sig av pluralistisk påverkan för att utöva inflytande på beslutsfattarna.

Nyckelord

Keyword

Arbetskraftsinvandring, LO, Svenskt Näringsliv, korporatism, pluralism, Bo Persson

Innehåll

1	INLEDNING	1
1.1	BAKGRUND.....	1
1.2	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
1.3	METOD OCH MATERIAL.....	2
1.4	AVGRÄNSNINGAR	4
1.5	BEGREPPSFÖRKLARINGAR	4
1.6	TIDIGARE FORSKNING.....	6
1.7	DISPOSITION	7
2	RELATIONEN MELLAN INTRESSEORGANISATIONER OCH STATEN 8	
2.1	ATT FÖRSTÅ INTRESSEORGANISATIONERNAS HANDLANDE.....	8
2.2	KORPORATISM.....	10
2.3	KORPORATISM I JÄMFÖRELSE MED PLURALISM.....	12
3	DEN SVENSKA KORPORATISMENS UTVECKLING	15
3.1	INTRESSEORGANISATIONERNA OCH DET SVENSKA KORPORATIVA SYSTEMET ..	15
3.2	SAMARBETE I DET KORPORATIVA SYSTEMET	18
3.3	AVKORPORATISERING; MOT LOBBYISM?.....	19
4	INTRESSEORGANISATIONERNA OCH ARBETSMARKNADSPOLITIKEN	23
4.1	ARBETSKRAFTSBRIST I DEN SVENSKA MODELLEN – BAKGRUND	23
4.2	LO:S STRATEGIER FÖR SAMARBETE I ARBETSKRAFTSINVANDRINGSFRÅGAN ...	26
4.3	SVENSKT NÄRINGSLIVS STRATEGIER FÖR SAMARBETE I ARBETSKRAFTS- INVANDRINGSFRÅGAN	30
5	ANALYS OCH SLUTDISKUSSION	33
5.1	SLUTDISKUSSION	37
	REFERENSER	38

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Sverige har sedan 1930-talet varit ett land med stora inslag av korporatism. De svenska intresseorganisationerna har varit många och starka, främst fackförbunden och arbetsgivarorganisationerna. Inom fackföreningsrörelsen har Landsorganisationen i Sverige (LO) haft en dominerande ställning medan det har varit Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) som varit LO:s motsvarighet för arbetsgivarna i Sverige. Under hela 1900-talet har det, trots att LO och SAF representerat motstridiga intressen, funnits en hög grad av samarbete de två intresseorganisationerna emellan. Samarbetet förändrades 1991 då SAF valde att lämna alla styrelseuppdrag i de olika myndighetsstyrelserna. Detta var början på den förändring av den svenska modellen och det korporativa samhälle, som byggde på samarbete mellan löntagare, arbetsgivare och staten. Istället har andra former av samarbete och påverkansmöjligheter uppstått.

För LO och SAF har arbetsmarknadspolitiken varit mycket viktig och då den svenska arbetskraften, i slutet av 1940-talet, inte längre räckt till fanns uppfattningen hos de svenska arbetsgivarorganisationerna att Sverige borde öppna upp arbetsmarknaden för arbetskraftsinvandring. Under åren 1950 till 1970 var arbetskraftsinvandringen till Sverige stor, vilket till stor del berodde på att den svenska industrin gick på högvarv och behövde mer arbetskraft än vad den inhemska befolkningen kunde bidra med. De svenska industrierna rekryterade arbetskraft från bland annat Finland, Jugoslavien, Turkiet, Italien och Grekland. Flera fackförbund, däribland LO, krävde att de invandrade arbetarna skulle ha lika löner och samma rättigheter och skyldigheter på den svenska arbetsmarknaden, som den inhemska befolkningen. I slutet av 1960-talet minskade arbetskraftsinvandringen för att sedan i stort sett upphöra i början av 1970-talet, då främst fackförbunden starkt kritiserat denna form av invandring, eftersom de ansåg att risken för arbetskraftsöverskott var förestående. Sedan mitten av 1970-talet har Sverige endast tillåtit flyktinginvandring. Flyktingarna har kommit till landet på grund av humanitära eller politiska skäl samt genom den så kallade anhöriginvandringen.¹

Frågan om arbetskraftsinvandring har under de senaste åren varit het inom svensk politik. Detta har dels berott på att de politiska partierna i Sveriges riksdag har haft olika åsikter i frågan, dels genom att intresseorganisationerna på arbetsmarknaden, Svenskt Näringsliv och LO, har haft svårt att nå en samsyn. Under våren 2003 har den politiska majoriteten i riksdagen beslutat att regeringen skall tillsätta en parlamentarisk utredning kring det framtida behovet av arbetskraftsinvandring.² Den socialdemokratiska regeringen har tidigare varit negativt inställd till arbetskraftsinvandring och ansett att beslut om arbetskraftsinvandring inte kan genomföras förrän den totala arbetslösheten minskar i landet, vilket inkluderar både minskad arbetslöshet för invandrare samt minskade sjukskrivningar och förtidspensioneringar. Under sommaren 2003 presenterade dock statsminister Göran Persson en svängning i regeringspolitiken genom en artikel i den internationella socialdemokratiska tidskriften *Progressive Politics*. Huvudtemat i artikeln var att Sverige ”ganska snabbt” kan drabbas av arbetskraftsbrist och att landet då kommer att behöva arbetskraftsinvandring. Persson ansåg dock att det inom den närmaste tioårsperioden troligtvis inte kommer att behövas någon

¹ de los Reyes, Paulina, *Mångfald och differentiering*, 2001, s. 60, 63-65

² www.dn.se/Dnet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=122881 2003-05-22

arbetskraftsinvandring.³ På samma gång har LO sedan 1970-talet varit negativt inställt till arbetskraftsinvandring, eftersom organisationen sett stora risker med lönedumping, då utländsk arbetskraft skulle kunna arbeta billigare i Sverige. Organisationen har idag svängt i sitt synsätt och anser att Sverige i framtiden kommer att behöva arbetskraftsinvandring, men att kollektivavtalen, som styr den svenska lönesättningen, inte får kringgås. Svenskt Näringsliv anser att svenska företag idag har rekryteringsproblem och att detta skulle kunna lösas genom arbetskraftsinvandring.

1.2 Syfte och frågeställningar

Är det överhuvudtaget relevant att studera SAF/Svenskt Näringsliv och LO:s syn på arbetskraftsinvandring i ljuset av ett avkorporatiserat samarbete? Själva arbetskraftsinvandringen är intressant, då Sverige inom några år kommer att behöva fler personer på arbetsmarknaden för att upprätthålla resurserna i den svenska välfärden. På samma gång kan tendenser inom den svenska politiken studera, huruvida SAF/Svenskt Näringsliv och LO faktiskt samarbetar för att påverka arbetsmarknadspolitiken i landet. Under hela 1900-talet var arbetsmarknadspolitiken den absolut viktigaste frågan för dessa två intresseorganisationer och genom kompromisser ökade också organisationernas möjlighet att, gentemot regering och riksdag, driva igenom de framkommissade förslagen. I ett korporativt samhälle var det naturligt att två intresseorganisationer som SAF och LO, trots stora ideologiska skillnader, samarbetade, eftersom detta gynnade både intresseorganisationerna och dess medlemmar. Fortfarande är arbetsmarknadspolitiken viktigt för LO och Svenskt Näringsliv, men samarbetsformerna dem emellan har förändrats och det anses ofta att den avkorporatisering som inträffat under de senaste 20 åren har påverkat samhället i en riktning mot ett mer pluralistiskt samhälle.

Syftet med uppsatsen är att analysera hur intresseorganisationerna LO och Svenskt Näringsliv har hanterat frågan om arbetskraftsinvandring. Vilka strategier har intresseorganisationerna använt sig av för att uppnå sina mål? Är intresseorganisationerna inriktade på samarbete eller konfrontation? Vilken roll spelar avvecklingen av de korporativa strukturerna?

1.3 Metod och material

I denna uppsats används arbetskraftsinvandring som ett exempel för att studera aktörerna LO och Svenskt Näringslivs strategier kring deras sätt att samarbeta. Anledningen till att jag har valt att använda arbetskraftsinvandring som exempel i uppsatsen beror, dels på att denna fråga har varit ett stort område för respektive organisation under hela 1900-talet samt att frågan fått stor uppmärksamhet under de senaste åren både av de politiska partierna men också genom media och utredningar av bland annat Statistiska Centralbyrån (SCB), dels på att det inom svensk forskning skrivits lite om detta ämne. Alternativa områden som, på samma sätt som arbetskraftsinvandring, skulle ha kunnat exemplifiera LO och Svenskt Näringslivs

³ Dagens Nyheter, *Persson öppnar för snar arbetskraftsinvandring*, 2003-08-09, s. 10 och [www.progressive-governance.net/Progressive Europe – A force for good](http://www.progressive-governance.net/Progressive_Europe_-_A_force_for_good) 2003-08-25

strategier vid samarbete är bland annat sjukskrivningarna, fastighetsskatten och ungdomsarbetslösheten.

Uppsatsen är en jämförande studie av intresseorganisationerna LO och Svenskt Näringsliv. Denna bygger på en litteraturstudie av bland annat SOU-rapporter, propositioner samt rapporter och remissvar från LO och Svenskt Näringsliv. Litteraturstudien har även kompletterats med en stor mängd Internetsökningar, exempelvis debattartiklar samt tidningsartiklar inom uppsatsens ämnesområde. För att identifiera aktörerna, LO och Svenskt Näringslivs strategier har jag valt att använda mig av primärdata i form av debattartiklar från respektive organisation, remissvar från de två organisationerna kring den statliga utredningen *EU:s utvidgning och arbetskraftens rörlighet* (SOU 2002:116) samt informationsmaterial från organisationerna och deras hemsidor på Internet.

Den sekundärdata som har använts i uppsatsen har varit artiklar i dagstidningar främst från Dagens Nyheter. Att jag har valt att främst använda mig av material från Dagens Nyheter beror på att detta är den största rikstäckande tidningen i landet, samt att en brokig skara med allt från intresseorganisationer, myndigheter, politiker och statsråd använder Dagens Nyheter debattsida för diskussion och presentation av diverse undersökningar, vilket gör denna debattsida speciell i jämförelse med andra rikstäckande tidningar såsom Svenska Dagbladet, Expressen och Aftonbladet.

När jag har sökt information på Internet, har jag dels använt mig av LO och Svenskt Näringslivs hemsidor, dels använt sökmotorn på Dagens Nyheter hemsida för att söka efter artiklar publicerade i Dagens Nyheter. På LO:s hemsida kan man läsa de rapporter och övriga skrifter som organisationen publicerar och det bör nämnas att LO inte har visat samma intresse för frågan om arbetskraftsinvandring som Svenskt Näringsliv. Svenskt Näringsliv har under 2003 gjort frågan om arbetskraftsinvandring till en kampanjfråga och har därför på organisationens hemsida samlat information kring frågan från riksdagspartierna, den egna organisationen samt forskning om arbetskraftsinvandring bland annat från Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS).

Jag har sökt information om LO och Svenskt Näringslivs syn på arbetskraftsinvandring genom de båda intresseorganisationernas hemsidor, men jag har även kontaktat företrädare för de båda intresseorganisationerna via e-post och telefon för att få material av dem. Anledningen till att jag har valt att vända mig direkt till de båda intresseorganisationerna beror på att det finns mycket lite material från dessa organisationer på biblioteken. Detta har konstaterats genom sökningar på Linköpings universitetsbiblioteks databas Horizon samt på Libris, som är ett nationellt biblioteksdatasystem, som omsluter bibliotek främst i Sverige men även i Norden.

Alternativa angreppssätt på uppsatsens syfte och frågeställningar skulle kunna göras genom att dels använda intervjuer för att komplettera den litteraturstudie som gjorts i denna uppsats, dels använda enkäter för att utöka uppsatsens forskningsområde. Det skulle även ha varit intressant att undersöka intresseorganisationernas samarbete på den lokala arenan i jämförelse med den nationella arenan, som undersöks i denna uppsats. I denna uppsats har intresseområdet varit att studera intresseorganisationernas strategier genom att använda mig av det som skriftligen har publicerats av LO och Svenskt Näringsliv i frågan om arbetskraftsinvandring, dels i egna skrifter och artiklar, dels i remissvar till regeringspropositioner och SOU-rapporter.

De två intresseorganisationerna, som studeras i uppsatsen, har båda starka kopplingar till de svenska riksdagspartierna. LO:s koppling till den socialdemokratiska arbetarrörelsen måste nämnas, där den svenska fackföreningsrörelsen under hela 1900-talet har varit starkt sammanlänkad med det socialdemokratiska partiet, ett parti som under nästan 70 år på 1900-talet innehade regeringsmakten i landet.⁴ SAF/Svenskt Näringsliv har bland riksdagspartierna starkast koppling till moderaterna och folkpartiet.⁵

1.4 Avgränsningar

Denna uppsats kommer till största delen att behandla tidsperioden efter SAF:s beslut om utträde ur myndighetsstyrelserna 1991. Fokus kommer att läggas på aktörerna LO och SAF/Svenskt Näringsliv och de två intresseorganisationernas strategier i frågan kring arbetskraftsinvandring. Invandringsfrågan är het i svensk politik och för att inte göra uppsatsen för omfattande kommer endast arbetskraftsinvandring att tas upp. Flyktinginvandring och anhöriginvandring tas därför endast upp som begrepp i uppsatsen. På samma gång kommer jag heller inte att beröra vilka regler som gäller för flyktingar och invandrare inom EU utan kommer endast att beröra hur Sverige påverkas av arbetskraftsinvandring. Skillnaden mellan Sverige och övriga EU-länders demografiska framtid är inte särskilt stor och behovet av arbetskraftsinvandring finns i de flesta europiska länder.

Inom svensk politik har behovet av arbetskraftsinvandring diskuterats ordentligt under de senaste åren och det finns olika uppfattningar i frågan bland de politiska partierna. Jag kommer endast kortfattat att nämna riksdagspartiernas uppfattningar för att inte tappa fokus från uppsatsens syfte samt att uppsatsen inte skall bli för omfattande.

Mitt val i uppsatsen att fokusera på två intresseorganisationer; LO och SAF/Svenskt Näringsliv handlar dels om att göra en avgränsning på grund av att uppsatsen skulle bli alldeles för omfattande om exempelvis Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) eller Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) också hade tagits upp, dels för att LO och SAF/Svenskt Näringsliv, som båda grundades för cirka 100 år sedan, har varit involverade i den korporativa modellen och påverkat denna både utifrån och inifrån. Att de två intresseorganisationerna också har varit varandras motpoler på den svenska arbetsmarknaden har gjort dem ytterligare mer intressanta att studera.

1.5 Begreppsförklaringar

SAF, som grundades 1902, upphörde 2001 att existera då SAF och Industriförbundet slogs ihop till organisationen Svenskt Näringsliv.⁶ I fortsättningen av denna uppsats kommer namnet *SAF* att användas då detta hänvisar till organisationen Svenska Arbetsgivareföreningen. När namnet *Svenskt Näringsliv* används tyder alltså detta på att det handlar om organisationen efter 2001, om inget annat anges.

⁴ SOU 1999:121, *Avkorporatisering och lobbyism*, s. 24

⁵ Lundgaard, Mads, *Påverkan av politiska beslut*, 1998, s. 24

⁶ Rojas, Mauricio, *Paradoxen SAF och den svenska modellens uppgång och fall*, 2001, s. 9

Begreppet *andra generationens invandrare* används ofta, när invandrargrupper i Sverige systematiseras i olika statistiska undersökningar. Begreppet speglar dock inte verkligheten, då andra generationens invandrare själva inte har invandrat till Sverige utan är födda i Sverige men har minst en förälder född utomlands. I den litteratur jag hänvisar till används både begreppet *andra generationens invandrare* och *personer med utländsk bakgrund*, vilka båda definierar samma sak, men det sistnämnda är en modernare variant och används bland annat i lag- och förordningstexter.⁷ Sverige är det land i Norden som har högst andel befolkning med utländsk bakgrund.⁸ Till personer med utländsk bakgrund räknas, i den svenska statistiken, personer födda i annat land än Sverige och personer födda i Sverige med minst en förälder född utomlands.⁹ Av landets nio miljoner invånare har cirka 1,7 miljoner eller cirka 20 procent av befolkningen utländsk bakgrund.¹⁰

Definitionen av begreppet *invandrare* är personer som själva invandrat till Sverige och som har folkbokfört sig i landet.¹¹ För att begreppen inte skall blandas i uppsatsen kommer begreppet *arbetskraftsinvandrare* att användas om personer som sökte eller söker sig till eller rekryterades eller rekryteras till Sverige för att arbeta. Begreppet *flyktinginvandrare* kommer att användas på de personer som har flytt till Sverige och sökt asyl i landet.

Svensk *asylpolitik* och *arbetskraftsinvandring* blandas ofta ihop i media och därför kommer jag kortfattat att förklara skillnaderna mellan dessa två begrepp. Asyl ges till person som är flykting. Flyktingdefinitionen är enligt lagtexten i Utlänningslagen (1989:529) 4 kapitel 2 §

”en utlänning som befinner sig utanför det land, som han är medborgare i, därför att han känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin ras, nationalitet, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller på grund av sin religiösa eller politiska uppfattning, och som inte kan eller på grund av sin fruktan inte vill begagna sig av detta lands skydd.”¹²

Det är Migrationsverket i Sverige som avgör om en person har tillräckligt starka skäl för att få asyl i landet. En asylsökande som ännu inte fått uppehållstillstånd i Sverige har rätt att söka arbete, men om personen får ett arbete behöver inte detta vara skäl nog för att personen skall få stanna i landet. För arbetskraftsinvandrare gäller för närvarande att man måste söka arbete i Sverige, innan man åker till landet.

I den politiska debatten och i media talas det ofta om *bristyrken* och *nyckelpositioner*. Bristyrken kan exempelvis vara läkare, en arbetsgrupp som behövs i hela landet, men där det enbart utexamineras ett antal nya läkare per år. Detta har lett till att denna yrkesgrupp räknas som ett bristyrke och därför kan de enskilda landstingen rekrytera läkare från andra länder. När det gäller begreppet nyckelpositioner kan det röra sig om en person med vilken yrkesutbildning som helst, men som på den plats han eller hon är bosatt på innehar en nyckelposition på arbetsmarknaden, exempelvis inom frisöryrket. Personen i fråga har invandrat till Sverige, men eftersom det inte råder brist på frisörer i

⁷ Ekberg, Jan och Hammarstedt, Mats, *20 år med allt sämre arbetsmarknad för invandrare*, Ekonomisk Debatt 2002:4, s. 344

⁸ Integrationsverkets rapportserie 2002:10, *Etnisk mångfald i arbetslivet i Norden*, s. 64

⁹ Ds 2000:69, *Alla lika olika – mångfald i arbetslivet, 2000*, s. 48

¹⁰ Integrationsverkets rapportserie 2002:10, s. 64

¹¹ Ds 1999:48, *Begreppet invandrare – användningen i lagar och förordningar*, s. 31-32

¹² SFS 1994:515 *Utlänningslagen*

hela landet, trots att det lokalt råder brist på frisörer, är möjligheten för personen i fråga att räknas som arbetskraftsinvandrare liten och personen riskerar därför att inte få stanna i landet trots anställning.

1.6 Tidigare forskning

Flera forskare inom statsvetenskapen har undersökt relationen mellan SAF och LO och huruvida relationen mellan de två intresseorganisationerna har förändrats efter SAF utträde ur myndighetsstyrelserna 1991. Det har även gjorts ett antal undersökningar kring varför SAF valde att lämna myndighetsstyrelserna samt huruvida Sverige håller på att gå från ett korporativt samhälle till ett pluralistiskt samhälle.

Bo Rothstein och Jonas Bergström kommer i boken *Korporatismens fall och den svenska modellens kris* fram till att SAF inte valde att hoppa av de korporativt sammansatta styrelserna på grund av organisationens ovilja att samarbeta utan beslutet fattades då staten förändrade möjligheterna för intresseorganisationerna att påverka besluten i myndighetsstyrelserna. SAF var, enligt författarna, den intresseorganisation som mest kritiserade en stor offentlig sektor och då staten minskade intresseorganisationernas möjlighet att påverka besluten i myndighetsstyrelserna, fann SAF det bäst att hoppa av det korporativa samarbetet.¹³

Joakim Johansson skriver i avhandlingen *SAF och den svenska modellen – En studie av uppbrottet från förvaltningskorporatismen 1982-91*, att SAF:s utträde ur myndighetsstyrelserna inte var någon plötslig händelse utan var konsekvensen av en noggrann planering, vilket skiljer sig från Rothstein och Bergströms uppfattning. Johansson skriver;

”[f]ör Laurin, Tunhammar [ordförande respektive verkställande direktör i SAF 1991, mitt tillägg] och andra var avkorporatisering i stället ett uttänkt recept för att bryta fackföreningsrörelsens särskilt gynnande ställning på centrala maktarenor i det politiska systemet. Och i denna strävan var begrepp som ’problemformuleringsprivilegium’, ’lobbying’ och ’opinionsbildning’ centrala komponenter i de strategiska kalkylerna.”¹⁴

Vid Uppsala universitet har ett antal forskare bedrivit ett forskningsprojekt, PISA (*Politiska institutioner och strategiskt agerande*), som i flera rapporter och avhandlingar tagit upp den svenska korporatismen. Anledningen till att jag här nämner detta forskningsprojekt beror på att jag i uppsatsen har använt ett antal av projektets forskningsrapporter samt *Avkorporatisering och lobbyism* (SOU 1999:121), som även den ingår i PISA-projektet. I denna SOU-rapport undersöker de fyra forskarna; Jörgen Hermansson, Anna Lund, Torsten Svensson och PerOla Öberg, huruvida Sverige har avkorporatiserats och gått mot ett pluralistiskt samhälle med inslag av lobbyism, eller om korporatismen fortfarande är vägledande för den svenska politiken. De fyra forskarna kommer fram till att det är arbetarrörelsens och övriga folkrörelsers intresseorganisationer som förlorat mest politiskt inflytande på grund av

¹³ Rothstein, Bo och Bergström, Jonas, *Korporatismens fall – och den svenska modellens kris*, 1999, s. 150-151

¹⁴ Johansson, Joakim, *SAF och den svenska modellen*, 2000, s. 148

avkorporatiseringen, medan storföretagen och näringslivets intresseorganisationer stärkt sitt politiska inflytande.¹⁵

Riksdagen avskaffade 1992 intresseorganisationernas mandat i myndighetsstyrelserna och införde istället personliga mandat i styrelserna. I vissa rådgivande organ sitter fortfarande intresseorganisationerna kvar och dessa kan fortfarande representeras genom de personliga mandat i styrelserna. Men det som skiljer sig i myndighetsstyrelserna efter 1992 är, enligt forskarna till *Avkorporativiseringen och lobbyism*, att partipolitiker tagit en mycket större plats i myndighetsstyrelserna.¹⁶

Rothstein skriver i *Den korporativa staten*

”att forska om svensk korporatism under det sena 1980-talet har i stora stycken varit som att sikta på ett rörligt mål. Från att ha varit en så gott som helt oomstridd princip, blev förvaltningskorporatismen från slutet av 1980-talet föremål för både skarpa politiska motsättningar och förändringar.”¹⁷

Sammanfattningsvis kan tre slutsatser dras från den tidigare forskningen. För det första tyder denna forskning på att SAF:s uppbrott från det korporativa samarbetet var ett välgenomtänkt beslut och fick till följd att det institutionaliserade samarbetet mellan SAF och LO i olika styrelser och utredningar kraftigt minskade. För det andra att det under de senaste åren har skett en avkorporatisering av det politiska systemet i Sverige och att denna förändring har inträffat både i relationen mellan intresseorganisationerna och i relationen mellan intresseorganisationerna och staten. För det tredje kan man också se tendenser som tyder på att det svenska politiska systemet långsamt håller på att förändras från ett korporativt system till ett mer pluralistiskt system.

1.7 Disposition

Uppsatsens resterande disposition är följande; i nästa kapitel, som är uppsatsens teorikapitel, görs en genomgång av teorier kring intresseorganisationer och deras relation till staten, den korporativa teorin samt en jämförelse mellan korporatism och pluralism. I uppsatsens tredje kapitel beskrivs den korporativa utvecklingen i Sverige och hur avkorporatiseringen har påverkat relationen mellan intresseorganisationerna och staten.

I kapitel fyra förs en diskussion kring LO:s och Svenskt Näringslivs ställningstaganden till arbetskraftsinvandring. För att ge läsaren en god överblick över detta empirikapitel har jag valt att dela upp kapitlet i tre delar, där den första delen beskriver arbetskraftsinvandringen under 1900-talet och där den andra och tredje delen avhandlar LO:s respektive Svenskt Näringslivs strategier för samarbete i frågan om arbetskraftsinvandring.

I uppsatsens femte och sista kapitel görs en analys och en slutdiskussion utifrån det syftet och de frågeställningar som ställdes upp i början av uppsatsen.

¹⁵ SOU 1999:121, s. 40-41

¹⁶ Ibid., s. 36-38

¹⁷ Rothstein, Bo, *Den korporativa staten*, 1992, s. 347

2 Relationen mellan intresseorganisationer och staten

För intresseorganisationerna LO och Svenskt Näringsliv är medlemmarna viktiga, då organisationens budskap skall föras fram och förankras. I Sverige har fackföreningsrörelsen i en internationell jämförelse haft en stor medlemsorganisation. Vad är det egentligen som gör att arbetare eller företag väljer att gå samman i fackföreningar och arbetsgivarorganisationer? Mancur Olsons teorier kring kollektiva intressen och den korporativa teorin står för teorin i denna uppsats och presenteras i detta kapitel. För att kunna föra diskussionen vidare kring den svenska korporatismens utveckling under de senaste åren görs i teorikapitlet även en jämförelse mellan korporatism och pluralism.

2.1 Att förstå intresseorganisationernas handlande

För att tydliggöra vad en intresseorganisation egentligen är kommer jag att använda mig av Rod Hagues och Marin Harrops definition av intresseorganisationer som

”organizations which have some autonomy from government or political parties and ... try to influence public policy. [...] Like political parties, interest groups inhabit the space between society and state, helping to link the two. But where political parties aspire to become the government, interest groups seek just to influence it.”¹⁸

Med intresseorganisationer menas exempelvis fackförbund, arbetsgivareorganisationer, miljörelser, idrottsföreningar och liknande och vars medlemmar tjänar på att organisationen företräder medlemmarnas åsikter i olika frågor. För att ytterligare precisera intresseorganisationer som begrepp i denna uppsats har jag valt att även utgå från Stefan Svallfors definition av intresseorganisationer som; ”[i]nte bara ett uttryck för en specifik klass eller en grupps erfarenheter, utan även skapare av de intressen som denna klass eller grupp kommer att uppfatta som centrala”.¹⁹

Mancur Olson skrev under 1960-talet *The Logic of Collective Actions* om samhället och de organiserade intressena. Bokens utgångspunkt handlar om varför människor väljer att organisera sig i grupper. Organisationerna uppstår, enligt Olson, utifrån specialintressen (*selective incentives*) och kan både vara positiva och negativa.²⁰ Exempel på positiva och negativa specialintressen är skattereduktion för fackföreningsavgift och trakasserier mot oorganiserade.²¹ Olson skriver att

”[t]he idea that groups tend to act in support of their group interests is supposed to follow logically from this widely accepted premise of rational, self-interested behavior. In other words, if the members of some group have a common interest or objective, and if they would all be better off if that objective were achieved, it has been thought to follow logically that the individuals in that group would, if they were rational and self-interested, act to archive that objective. [...] Unless the number of individuals in a group is quite small, or unless there is coercion or some other special device to make individuals act in their common interest, *rational, self-interested individuals will not act to archive their common or group interests.*”²²

¹⁸ Hague, Rod och Martin, Harrop, *Comparative Government and Politics*, 2001, s. 148

¹⁹ Svallfors, Stefan, *Vem älskar välfärdsstaten?*, 1989, s. 29

²⁰ Olson, Mancur, *The Logic of Collective Action*, 1965, s. 51

²¹ Lewin, Leif, *Samhället och de organiserade intressena*, 1992, s. 34

²² Olson, Mancur, 1965, s. 1-2 (författarens kursivering)

Det intressanta i Olsons resonemang är varför människor väljer att ansluta sig till en grupp, exempelvis ett fackförbund eller en arbetsgivarorganisation. Resonemanget går ut på att en person kan dra nytta av de rättigheter som fackförbundets medlemmar kämpat för utan att själv behöva engagera sig i frågan, så kallade "fripassagerare".²³ Detta gäller inte bara fackförbund utan alla organisationer och om människor i världen skulle anpassa sig efter Olsons resonemang, skulle således få eller inga intressegrupper skapas. Hague och Harrop tar upp den framväxande miljörelsen som ett exempel, där mängder av intressegrupper har växt sig starka både nationellt och internationellt. Hague och Harrop anser att människor väljer att engagera sig i olika frågor för att de bryr sig, även om detta engagemang också tjänar människor som inte har något samröre med organisationen.²⁴

Men leder då alla intresseorganisationer till att fripassagerarproblemet uppstår och att människor hellre ser till det individuella än till det kollektiva? Storleken på intresseorganisationen avgör här, enligt Olson. Den ekonomiska tillväxten i ett land minskar när intresseorganisationer uppstår, men detta gäller bara om intresseorganisationerna är små. Organisationerna satsar då på omfördelning av resurserna och motverkar allmänintresset istället för att verka för ekonomisk tillväxt i en region eller ett land. På så sätt går medlemmarnas intressen före samhällets intressen. Men om intresseorganisationerna däremot blir omfattande till sin storlek, kommer dessa att förändra sin inställning till samhället och istället för att dra ner tillväxten kommer intresseorganisationerna att öka tillväxten. Detta beror på att de omfattande intresseorganisationerna anser, att medlemmarna gynnas när det övriga samhället gynnas, exempelvis av ekonomisk tillväxt och detta beror då på att intresseorganisationerna har fått ett högre samhällsintresse.²⁵

Sverige kan tillsammans med Norge, enligt Olson, räknas som länder med omfattande och starka intresseorganisationer, som inte bara främjar medlemmarnas intressen utan också har ett intresse av att ta hänsyn till övriga delar av samhället.²⁶ I Sverige var 86 procent av den förvärvsarbetande befolkningen 1997 fackföreningsanslutna.²⁷

Kritik har riktats mot Mancur Olsons teorier om de organiserade intressena. Bo Rothstein skriver att Olson behandlar arbetskraft som vilken vara som helst på en marknad och att detta får till följd att de fackliga organisationerna inte kan agera hur som helst på denna marknad. De fackliga organisationerna måste även, enligt Rothstein, ta hänsyn till den del av arbetskraften som inte behövs för tillfället. Fackförbundens "främsta maktresurs är dess förmåga att upprätta ett monopol över utbudet av arbetskraft inom det segment av arbetsmarknaden där man opererar."²⁸ Om inte detta sker kan den arbetslösa delen av arbetskraften konkurrera med den organiserade arbetskraften genom lägre lön. Detta är, enligt Rothstein, ett stort hot mot den fackliga organisationen.²⁹ För att förstå intresseorganisationerna och de strategier och samarbetsformer de använder sig av, är det därför intressant att beskriva det politiska system i vilket de agerar.

²³ Ostrom, Elinor, *Governing the Commons*, 1990, s. 5-6

²⁴ Hague, Rod och Martin, Harrop, 2001, s. 148

²⁵ Lewin, Leif, 1992, s. 35-37

²⁶ Olson, Mancur, *Nationers uppgång och fall*, 1982, s. 94-95

²⁷ Hague, Rod och Martin, Harrop, 2001, s. 157

²⁸ Rothstein, Bo, 1992, s. 309

²⁹ Ibid., s. 309

2.2 Korporatism

Nykorporatism eller liberalkorporatism, som jag genomgående i uppsatsen kallar korporatism, skall inte sammanblandas med den totalitära formen av korporatism från det fascistiska Italien, under Mussolinis styre, mellan 1920 och 1944. I Italien användes korporatismen genom att staten skapade fackförbund och intresseorganisationer, där tvångsmedlemskap rådde. Detta var ett sätt för den italienska regimen att få bort och styra den organiserade arbetarklassen.³⁰ Under efterkrigstiden kom korporatismen att förändras och distanseras från den auktoritära korporatismen och bygger, istället för på tvång och auktoritet, på fria och självständiga organisationers deltagande i den offentliga politiken.³¹

Korporatism kännetecknas av strukturer och institutioner i samhället i vilka intresseorganisationer och staten var för sig eller tillsammans utarbetar en politik och implementerar beslut.³² Intresseorganisationernas faktiska deltagande och utformande av den offentliga politiken är, enligt PerOla Öberg, essentiellt. Intresseorganisationerna på arbetsmarknaden har i Sverige spelat en stor roll i utformandet av den svenska arbetsmarknadspolitik.³³

Öberg beskriver korporatismen, som figur 1 nedan visar, som ett spel där både staten och organisationerna innehar resurser, som den andra parten vill komma åt. Staten kan gå med på krav från organisationen och ställa resurser till förfogande samt ge organisationen ett erkännande eller särställning, vilket skulle kunna innebära att organisationen ges möjlighet att delta i olika beslutsprocesser. Organisationen kan, då staten ingår överenskommelser som gynnar medlemmarna, kontrollera medborgaropinionen.³⁴

Figur 1 visar vad organisationen respektive staten kontrollerar och har intresse av. Om en organisation har tilldelats en viss status, givits mer resurser eller lyckats genomföra en fördelaktig politik för sina medlemmar är det, skriver Öberg, lättare för dess ledning att disciplinera medlemmarna. Figuren skall inte ses som att det inte finns några problem i relationen mellan staten och organisationen. Mellan dessa råder istället förhandling för att nå, för de båda, så fördelaktiga beslut som möjligt. Öberg skriver "[k]orporatismen kan alltså medföra att särintressen slår ut allmänintresset. Men korporativa arrangemang kan även leda till att staten vinner mer än den förlorar och att bångstyriga intressegrupper hålls under kontroll."³⁵

³⁰ Rothstein, Bo, 1992, s. 20, 30

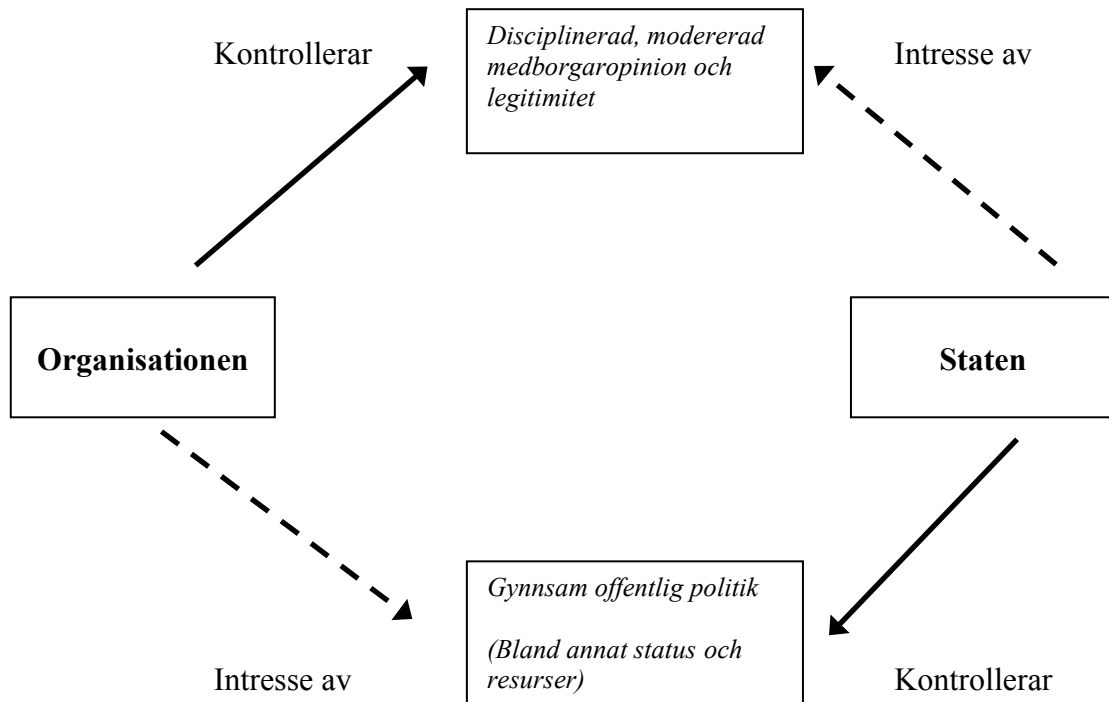
³¹ Öberg, PerOla, *Särintresse och allmänintresse: Korporatismens ansikten*, 1994, s. 8

³² Forsberg, Pia, *Nya former för institutionaliserat samarbete mellan stat, arbete och kapital?* i Neergaard, Anders och Stubbergaard, Ylva (red.), *Politiskt inflytande*, 2000, s. 125

³³ Öberg, PerOla, 1994, s. 22

³⁴ *Ibid.*, s. 23

³⁵ *Ibid.*, s. 26-27

Figur 1: Förhållandet mellan staten och en organisation i ett korporativt system
 Källa: PerOla Öberg, *Särintresse och allmänintresse: Korporatismens ansikten*, 1994, sidan 26

David Held skriver i *Demokratimodeller* att ”[k]orporativistiska arrangemang var alltså politiska strategier för att försäkra sig om stöd från de dominerande fackförbunden, arbetsgivarorganisationerna och deras respektive medlemsgrupper.”³⁶ Hur ser då intresseorganisationens relation till staten ut i ett korporativt system?

I ett demokratiskt system är förhandlingar mellan staten och intresseorganisationerna viktiga. De intresseorganisationer som i ett korporativt system får möjlighet till förhandlingar med staten representerar oftast arbetsgivarorganisationer och fackförbund. Hague och Harrop beskriver korporatismen som ett politiskt system i vilket besluten fattas i toppen av en intresseorganisation och där besluten sedan går nedåt i organisationen. För organisationerna, som är ansvariga inför sina medlemmar, är det viktigt att efter förhandlingar med exempelvis staten eller någon annan intresseorganisation få med sig sina medlemmar på de beslut som fattats.³⁷ För att förankra besluten hos intresseorganisationens medlemmar krävs att intresseorganisationen har ett väl utbyggt system för att föra fram organisationens åsikter till varje enskild medlem.³⁸

³⁶ Held, David, *Demokratimodeller*, 1996, s. 281

³⁷ Hague, Rod och Martin, Harrop, 2001, s. 159-161

³⁸ *Ibid.*, s. 161

2.3 Korporatism i jämförelse med pluralism

I motsats till den korporativa teorin står den pluralistiska teorin. Anledningen till varför den pluralistiska teorin tas upp i uppsatsen beror på att jag vill kunna föra en diskussion kring huruvida Sverige mer börjar likna ett pluralistiskt politiskt system eller om de korporativa strukturerna fortfarande finns kvar. För att kunna jämföra korporatism med pluralism kommer jag först och främst att förklara de viktigaste delarna av den pluralistiska teorin.

Den pluralistiska teorin kommer från USA, där forskare som Robert A. Dahl och David Truman ansåg, att organiserade grupper i det amerikanska samhället hade mycket makt och inflytande på lokal nivå. Truman började därför inrikta sin forskning på vilken påverkan de organiserade grupperna hade på politiken. Alla organisationer har inte lika mycket makt och inflytande utan vissa grupperingar har ett svagt inflytande, medan andra blir institutionaliserade i beslutsprocesserna, vilket gör att deras roll till beslutsfattarna blir mycket speciell.³⁹ David Held skriver att "[f]ör pluralisterna är grundförutsättningen för demokratisk jämvikt och en gynnsam politisk utveckling just att det finns skilda konkurrerande intressen."⁴⁰ Att USA är det pluralistiska land som utmärker sig i jämförelse med andra pluralistiska länder beror, enligt Martin Smith, på att intressegrupperna i det amerikanska systemet har spelat en stor roll i utformandet av den amerikanska politiken då detta politiska system är mer öppet för påtryckargrupper.⁴¹

Inom pluralismen ses ofta staten som "a site of conflict between departments that represent a range of interest groups. Authority is dispersed even within the government and hence no single interest is able to dominate the state. Yet, the state is rarely neutral but reflects the range of group pressures it faces."⁴² Hur verkar då intressegrupperna i ett pluralistiskt system?

Smith menar att i ett pluralistiskt system dominerar ingen enskild intresseorganisation samhället eller det politiska systemet.⁴³ Hague och Harrop menar att intresseorganisationerna tävlar om statens uppmärksamhet och inflytande över delar av den statliga verksamheten. De skriver; "[i]n a pluralist system, the state becomes little more than an arena for competition between interest groups. The governing party is an arbitrator, not an initiator of change."⁴⁴

Hague och Harrop anser att intresseorganisationernas påverkansmöjligheter kräver att frågor ställs kring hur makten distribueras i demokratiska länder. De skriver;

"[c]onsultation between government and interest groups is now constant and intimate. Favoured groups acquire insider status and thus the potential to influence decisions at an early stage. Often interest groups work in tandem with national governments in developing positions [...] interest groups are deeply entrenched in policy-making, certainly more so than many supposedly 'sovereign' parliaments."⁴⁵

³⁹ Held, David, 1996, s. 247-250

⁴⁰ Ibid., s. 249

⁴¹ Smith, Martin, *Pluralism*, i Marsh, David och Stoker, Gerry, *Theory and Methods in Political Science*, 1995, s. 218

⁴² Ibid., s. 211

⁴³ Ibid., s. 209

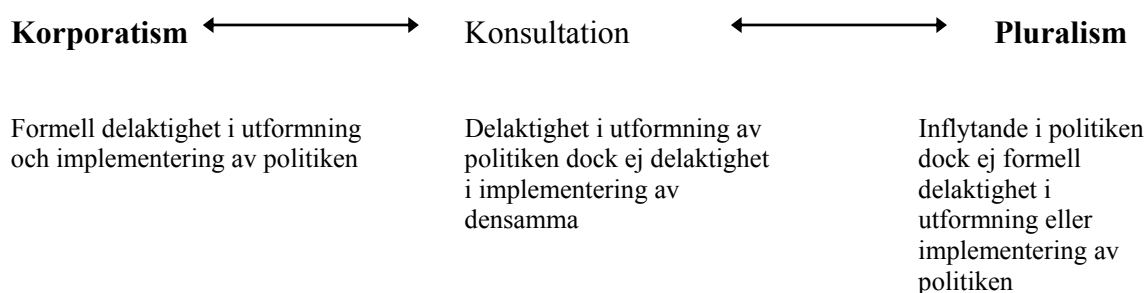
⁴⁴ Hague, Rod och Martin, Harrop, 2001, s. 159

⁴⁵ Ibid., s. 149

Inom den pluralistiska teorin är lobbyism en viktig del. Intresseorganisationerna kan antingen själva eller genom att använda sig av speciella lobbyorganisationer försöka påverka beslutsfattarna i speciella frågor. Ofta handlar själva lobbyprocessen att få tillträde till och kontakter med beslutsfattare och tjänstemän. Hague och Harrop beskriver ovan att intresseorganisationerna är djupt involverade i den politiska beslutsprocessen och att dessa spelar en stor roll i den politiska verksamheten.⁴⁶

Till skillnad från intresseorganisationer i det korporativa systemet är intresseorganisationerna inom det pluralistiska systemet fler och det är också lättare för intresseorganisationer att komma in på den politiska arenan. Intresseorganisationerna i det pluralistiska systemet söker bara inflytande över speciella delar av den statliga verksamheten och inte över hela den statliga verksamheten som intresseorganisationerna inom det korporativa systemet gör.⁴⁷

Alan Cawson anser att korporatism och pluralism måste ses som två välvgränsade processer som kan samexistera i ett samhälle. Korporatism och pluralism utgör två ändpunkter. Med detta menar Cawson att korporatism och pluralism inte är två motstridiga förklaringsmodeller för att visa hur intresseorganisationerna påverkar beslutsfattarna i samhället.⁴⁸

Figur 2: Intressegruppers roll i utformning och implementering av politiken i samhället
Källa: Alan Cawson, *Corporatism and Political Theory*, 1986, sidan 40 (egen bearbetning av figur 2)

Den korporativa ändpunkten visar hur intresseorganisationerna påverka beslutsfattarna genom att ha en formaliserad och påtaglig delaktighet i utformningen av regeringspolitiken medan den pluralistiska ändpunkten visar kontakten mellan beslutsfattarna och de organiserade intresseorganisationerna i samhället.⁴⁹

Michele Micheletti skriver i *Det civila samhället och staten* att pluralism och korporatism är idealtyper. Inget land är fullkomligt pluralistiskt eller korporatistiskt,

⁴⁶ Hague, Rod och Martin, Harrop, 2001, s. 149, 153-155

⁴⁷ Ibid., s. 158-159

⁴⁸ Cawson, Alan, *Corporatism and Political Theory*, 1986, s. 39-40

⁴⁹ Ibid

men beroende på hur staten är organiserad politiskt och hur statens relation till intresseorganisationer är, kan länder vara mer eller mindre pluralistiska eller korporatistiska. Pluralistiska organisationer styrs mer öppet än korporativa organisationer och styrs mer av medlemmarnas åsikter än korporativa organisationer. De får heller inget ekonomiskt stöd av staten och de förnyar lättare sin organisation, då denna inte är lika statisk som korporativa organisationer.⁵⁰

⁵⁰ Micheletti, Michele, *Det civila samhället och staten*, 1994, s. 25-27

3 Den svenska korporatismens utveckling

Det tredje kapitlet inriktas på korporatismens utveckling i Sverige där korporatismens ökande betydelse för den svenska politiken under 1900-talet tas upp, men också hur de korporativa arrangemangen minskade i omfattning under 1980- och 1990-talet. Detta föranleder mig även att beskriva hur avkorporatiseringen i Sverige har påverkat inriktningen på de svenska intressegrupperna och om dessa, istället för korporativt samarbete, söker inflytande genom lobbyism.

3.1 Intresseorganisationerna och det svenska korporativa systemet

Den svenska politiken under 1900-talet skiljer sig utifrån ett internationellt perspektiv från de flesta andra länder. Detta beror till stor del på det inflytande över den svenska arbetsmarknadspolitiken som de svenska intresseorganisationerna, med fackföreningsrörelsen och arbetsgivareorganisationerna i spetsen. För många europeiska länder var det svårt att förstå hur Sverige kunde kombinera låg inflation med låg arbetslöshet och detta förklarades ofta med avsaknaden av arbetskonflikter på den svenska arbetsmarknaden och det samförstånd mellan arbetsgivarorganisationerna och fackföreningarna som ett av skälen till att Sveriges ekonomi steg kraftigt efter andra världskrigets slut 1945.⁵¹

Tre beståndsdelar som har varit klart avgörande för tillkomsten av begreppet *den svenska modellen* är, för det första, den moderna välfärdsstaten och det som många kallar *folkhemmet*, för det andra, det avtal, *Saltsjöbadsavtalet*, mellan SAF och LO från 1938 som reglerade arbetsmarknaden i Sverige utan inblandning från staten och för det tredje, den *kompromissvillighet* som rådde mellan intresseorganisationerna på arbetsmarknaden och staten under 1900-talet, trots att politiken, under nästa 70 år, dominerades av socialdemokraterna.⁵²

Från 1900-talets början och fram till 1980-talet riktades mycket liten kritik mot intresseorganisationernas roll i den svenska politiken. Men efter 1985, efter Verkledningskommitténs betänkande, började Moderaterna, Folkpartiet och SAF att ifrågasätta den rådande politiken, då de ansåg att intressegruppernas representation i olika myndighetsstyrelser innebar oklara ansvarsförhållanden, då dessa särintressen gavs möjlighet att framföra sina åsikter.⁵³ Under den ekonomiska nedgången på 1980-talet ansågs fackföreningarna, av SAF, enligt Micheletti, som orsak till statens styrningsproblem. Samtidigt kritiserades hela den korporativa modellen från de borgerliga partierna, eftersom de ansåg att medlemmar i intresseorganisationerna gavs dubbel rösträtt.⁵⁴ Både LO och TCO menade att intressegruppernas representation betydde möjlighet till samförstånd och samhällsansvar och att intresseorganisationerna skyddade mot de statliga tjänstemännens allt större makt.⁵⁵ Hur agerade då SAF i de korporativt sammansatta styrelserna för att påverka dessa?

⁵¹ Forsberg, Pia, *Välfärd, arbetsmarknad och korporativa institutioner*, 1996, s. 13-14

⁵² Thullberg, Per och Östberg, Kjell, *Den svenska modellen*, 1994, s. 5-6

⁵³ Öberg, PerOla, *Medborgarnas inflytande och särintressenas makt*, 1997, s. 50-53

⁵⁴ Micheletti, Michele, 1994, s. 141

⁵⁵ Öberg, PerOla, 1997, s. 50-53

Rothsteins undersökning av SAF:s deltagande i myndighetsstyrelser under perioden 1974-1983 må vara gammal, men kan ändå spegla strategierna bakom organisationens och de enskilda ledamöternas handlande i de olika styrelserna. SAF hade, under denna period, möjlighet att delta i cirka 170 styrelser, men var bara representerade i fem av dessa. Tidsperioden som studeras valdes, enligt Rothstein, eftersom det under denna tioårsperiod fanns både socialdemokratiska och borgerliga regeringar. Rothstein konstaterar i sin undersökning att SAF-representanterna i de fem styrelserna inte någon gång hade reserverat sig eller begärt omröstning till förmån för en minskning av myndighetens budget, trots SAF:s kritiska uppfattning till en kostnadskrävande offentlig sektor och en hög skattenivån i landet. På samma gång skedde under denna period en ökning av de anställda inom dessa fem myndigheter, vilket inte heller SAF:s representanter protesterade emot.⁵⁶

Förklaringar till detta handlande kan, enligt Rothstein, ha varit långa mandatperioder, där 15 år i samma styrelse inte var ovanligt. Med så långa mandatperioder finns svårigheterna att förhålla sig kritisk till verksamheten. En annan förklaring kan vara SAF:s beroende av sina medlemmar och medlemmarnas beroende av olika myndigheter. Vid en eventuell konflikt mellan SAF och någon myndighet skulle SAF kunna förlora medlemmar. En styrelseledamot kunde hamna i en konflikt, då den enskilde styrelseledamoten representerade en åsikt från SAF, men var samtidigt tvungen att förhålla sig till de instruktioner som regeringen gett styrelsen.⁵⁷

I demokratiska system finns alltid risken att en förlorande minoritet hotar med eller väljer att lämna en styrelse eller annat beslutsorgan. I myndighetsstyrelser har därför stor vikt lagts vid att nå konsensus, eftersom en enig styrelse lättare kan påverka beslutsfattare än en oenig sådan. Konsensus kan inte alltid nås, även om styrelsen har som mål att nå konsensus, då intresseorganisationerna i styrelsen inte kan göra avkall på viktiga delar i den egna intresseorganisationens verksamhet.⁵⁸ Det korporativa systemet var ett sätt för att få de inblandade parterna, trots stora skillnader i sina åsikter, att inte enbart arbeta för sina egna intressen utan för att också verka för samförstånd. Det fanns, enligt Öberg, en tanke om att dessa intresseorganisationer skulle arbeta för samhällets bästa. Detta är skillnaden mellan den korporativa och den pluralistiska beslutsmetoden.⁵⁹ SAF:s ordförande 1989-1994 Ulf Laurin ansåg att SAF:s styrelseledamöter i olika myndighetsstyrelser hamnade i olika typer av "gisslansituationer", då styrelseledamöterna förväntades bidra med någonting till myndigheternas verksamhet, som eventuellt stod i strid med SAF:s och de enskilda medlemsföretagens uppfattning.⁶⁰

Öberg för fram en hel del kritik mot de korporativt sammansatta styrelserna i rapporten *Medborgarnas inflytande och särintressenas makt*. För myndigheternas del bidrog troligen det korporativa systemet till att stärka legitimiteten för myndigheternas agerande inom politiska partier och intresseorganisationer, men att styrelsernas sammansättning inte påverkade folkets förtroende för de olika myndighetsstyrelserna.

⁵⁶ Rothstein, Bo, 1992, s. 334-338

⁵⁷ Ibid., s. 339-342

⁵⁸ Öberg, PerOla, 1994, s. 254-260

⁵⁹ Öberg, PerOla, 1997, s 88

⁶⁰ Svenska Arbetsgivareföreningen, *Farväl till korporatismen*, 1991, s. 17

Öberg skriver att inte ens ledamöterna i de olika styrelserna ansåg att sammansättningen i styrelserna påverkade folket, eftersom folket inte fick ökad insyn i styrelserna.⁶¹

För Socialdemokraternas del gick åsikterna isär. De ansåg att det fanns problem med intresseorganisationernas representation i olika myndighetsstyrelser och såg särskilt på problemet med ansvarsfördelningen inom de olika styrelserna. På samma gång ansåg Socialdemokraterna att intresseorganisationernas representation förde fram medborgarnas åsikter i styrelserna. I Verkledningsbeslutet från 1987 ansåg Socialdemokraterna att det fanns ett behov, särskilt inom arbetsmarknadsstyrelsen, att skapa en balans och att det därför inte fanns något allmänintresse till att låta intresseorganisationerna sitta kvar i de olika myndighetsstyrelserna.⁶²

Ulf Laurin skrev i SAF:s publikation *Farväl till korporatismen* kring frågan, huruvida Sverige skall styras uppifrån av politiker, myndigheter eller experter, eller om politiken skall formis underifrån genom företagen och medborgarna; ”vi måste säga farväl till översåtligheten. Centralt placerade beslutsfattare må vara hur välutbildade som helst – deras styrning uppifrån fungerar inte i alla fall”.⁶³ Laurin fortsätter vidare och skriver att SAF sedan 1985 hade försökt att påverka regeringen, LO och TCO om att intresseorganisationerna inte skulle vara med och styra den svenska politiken. Då inget gensvar kom beslutade SAF att själva lämna alla uppdrag i de olika myndighetsstyrelserna. Anledningen till att SAF fattade detta beslut berodde, enligt Laurin, på demokratifrågan om vem som har ansvar. SAF ansåg att svenska folket inte kunde utkräva ansvar varken av SAF, LO eller TCO i dessa myndighetsstyrelser.⁶⁴

Intresseorganisationernas inflytande över arbetsmarknadspolitiken har varit en ganska oomstridd företeelse under 1900-talet och Rothsteins citat nedan får sammanfatta den korporativa perioden. Rothstein skriver att

”SAF:s beslut 1991 att ’saga farväl till korporatismen’ bröt således ett system för de offentliga förvaltningsapparaternas relationer till arbetsmarknadens parter som varit rådande alltsedan man i slutet av förra århundradet började diskutera och efter hand inrätta offentliga organ på arbetsmarknadspolitikens område.”⁶⁵

⁶¹ Öberg, PerOla, 1997, s 89-90

⁶² Öberg, PerOla, 1997, s. 53

⁶³ Svenska Arbetsgivareföreningen, 1991, s. 11

⁶⁴ Ibid., s. 17

⁶⁵ Rothstein, Bo och Bergström, Jonas, 1999, s. 13

3.2 Samarbete i det korporativa systemet

Socialdemokratiska arbetarpartiet (SAP) och LO har sedan partiet och fackförbundet bildades stått varandra nära. Både SAP och LO har dragit nytta av varandra och båda strävade under 1900-talet mot samma mål; låg inflation, låg arbetslöshet, solidarisk lönepolitik och hög tillväxt.⁶⁶

Sverige har, i ett internationellt perspektiv, väldigt starka intresseorganisationer med stort inflytande över den offentligt förda politiken.⁶⁷ Fackföreningen LO, som företräder de svenska arbetarna, har under 1900-talet haft en internationellt sett unik anslutnings- och enighetsgrad. Att LO har lyckats vidmakthålla denna höga anslutningsgrad beror, enligt Rothstein, på att två villkor kan uppfyllas. För det första att andelen arbetslösa hålls så låg att full sysselsättning kan etableras, då en hög arbetslöshetsgrad kan leda till lönekonkurrens. För det andra att en sammanhållen lönepolitik blir ett viktigt incitament i en organisation som omsluter många människor från ett stort antal yrken och på det sättet verkar för att minska skillnaden mellan de med lägre inkomster och de med högre inkomster inom organisationen.⁶⁸ För de svenska arbetsgivarna har organisationen SAF varit viktig både för att bistå de enskilda medlemsföretagen och för att vara en motvikt mot LO i olika förhandlingar.⁶⁹

Utmärkande drag för det korporativa system som upprätthöll den svenska arbetsmarknadspolitik under 1900-talet är samarbetet mellan fackföreningarna, arbetsgivarorganisationerna och staten. Detta samarbete har tagit sig uttryck i två olika samarbetsformer som presenteras nedan.

För det första har det korporativa samarbetet i Sverige styrts av tripartiska relationsformer mellan stat, arbetsgivarorganisationer och fackföreningar och för det andra genom bipartiska relationsformer mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Den tripartiska relationsformen kan beskrivas av det korporatistiska arrangemang i olika myndighetsstyrelser under 1900-talet, där staten och intresseorganisationerna kunde komma överens om exempelvis arbetsmarknadspolitik. Den bipartiska relationsformen utesluter staten ur samarbetet. Denna form av samarbete mellan exempelvis SAF och LO kan beskriva de överenskommelser på arbetsmarknaden för strejker och lockouter, centrala löneförhandlingar samt den av staten, till viss del, överlåtna arbetsrättsliga lagstiftningen där arbetsmarkandens parter implementerar och reglerar anställningsförhållanden och arbetsvillkor.⁷⁰ LO:s och SAF:s relativt stora inflytande över den rådande arbetsmarknadspolitik i Sverige ledde bland annat till en stabil arbetsmarknad utan större konflikter.⁷¹

Statens inblandning i förhandlingarna mellan LO och SAF var begränsade och inriktades mest på att organisationerna skulle vara återhållsamma med löneökningar. Detta fick till följd att staten under den ekonomiska nedgången på 1970-talet var tvungen att erbjuda intresseorganisationerna inflytande över delar av den offentliga

⁶⁶ Rothstein, Bo, *Den socialdemokratiska staten*, 1986, s. 85

⁶⁷ Rothstein, Bo, 1992, s. 11

⁶⁸ Rothstein, Bo, 1986, s. 86

⁶⁹ Johansson, Joakim, 2000, s. 44-45

⁷⁰ Forsberg, Pia, 2000, s. 126-127

⁷¹ Rothstein, Bo och Bergström, Jonas, 1999, s. 14

politiken, exempelvis inom skattepolitiken, för att intresseorganisationernas lönekrav inte skulle vara för höga.⁷²

Kommittéväsendet i den svenska politiken har varit viktig för korporatismen framväxt och symboliserar den svenska modellen.⁷³ Medborgarorganisationernas intresse i att påverka politiken skapade ett behov av ledamöter från dessa organisationer till olika statliga utredningar. Organisationernas medverkan i olika utredningar började under 1920-talet och deltagandet ökade markant fram till 1955. Statsvetaren Hans Meijer går så långt att han ansåg att intresseorganisationerna hade övertagit de politiska partiernas roll att representera olika grupper av människor i Sverige. Under 1960-talet minskade intresseorganisationernas inflytande över olika statliga utredningar och istället ökade de statliga tjänstemännens inflytande.⁷⁴ Statsvetaren Leif Lewin nämner fem former av korporativt deltagande, där intresseorganisationer medverkat i den offentliga verksamheten. Dessa är medverkan i; kommittéarbete, remissarbete, verksstyrelserna, på lokal nivå och genom överenskommelse. Av dessa fem former av korporativt deltagande ansåg intresseorganisationerna att remissvarsyttandena var mycket viktiga för att påverka och få inflytande på regeringen.⁷⁵

3.3 Avkorporatisering; mot lobbyism?

Arend Lijpharts skriver i boken *Patterns of Democracy*, att Sverige tillsammans med Norge och Österrike under 1900-talets andra hälft varit de mest korporativa staterna i världen. Lijpharts undersökning om korporatism och intressegrupper sträcker sig till 1996 och Lijphart skriver att han ser en tillbakagång för korporatismen i världen och att denna tillbakagång även har inträffat i Sverige, Norge och Österrike. Denna tillbakagång beror främst på att de tidigare så effektiva korporativa strukturerna i dessa tre länder har blivit mindre effektiva, inte beroende på att strukturerna har lösts upp eller har försvunnit.⁷⁶

Flera forskare bland annat Micheletti, Öberg och Rothstein anser att Sverige sedan 1980-talet har avkorporatiserats. SAF:s beslut att lämna alla styrelseposter inom olika myndigheter gjorde att avkorporatiseringen tog fart i Sverige. Förflyttningen i Sverige har gått från ett korporativt system till ett mindre korporativt system, där andra organisationer har tagit över efter de gamla intresseorganisationerna. Förändringarna har inträffat både mellan intresseorganisationerna och staten och mellan intresseorganisationerna och deras medlemmar. Micheletti skriver att

”[t]ermen *avkorporatisering* speglar en förflyttning från ett mer korporativt till ett mindre korporativt system. Förändringarna avser förhållandet mellan medborgarsammanslutningar och staten liksom sammanslutningens relation till sina medlemmar, andra organisationer, allmänhet och massmedia. En förändring till mindre integrerad organisatorisk delaktighet i statsstyrelsen och omprövning av en organisations ställning med representativt monopol är exempel på avkorporatisering. Avkorporatisering innebär ett återuppvaknande för det civila samhället som en

⁷² SOU 1999:121, s. 35

⁷³ Micheletti, Michele, 1994, s. 98-99

⁷⁴ Ibid., s. 98-99

⁷⁵ Lewin, Leif, 1992, s. 62-71

⁷⁶ Lijphart, Arend, *Patterns of Democracy*, 1999, s. 173, 176-178

oberoende social, politisk och ekonomisk kraft. Sverige är nu på väg att avkorporatiseras.⁷⁷

Det korporativa systemet med intresseorganisationer i myndighetsstyrelser föll inte ihop på grund av att SAF valde att lämna alla sina styrelseuppdrag utan, anser Rothstein och Bergström i boken *Korporatismens fall*, föll ihop då staten förändrade sitt sätt att styra den offentliga förvaltningen, vilket ledde till ett minskat inflytande för intresseorganisationerna. Att det var just SAF som var först med att lämna sina styrelseuppdrag berodde till stor del på SAF:s misstro mot en stor offentlig sektor.⁷⁸

När SAF väl hade fattat beslut om att lämna samtliga myndighetsstyrelser startade organisationen en ”dyr och ambitiös offentlig kampanj för att avkorporatisera Sverige [...]”⁷⁹ Den socialdemokratiska regeringen svarade aldrig på SAF:s beslut att lämna myndighetsstyrelserna, men det gjorde den borgerliga regeringen, som övertog regeringsinnehavet efter riksdagsvalet 1991. Den borgerliga regeringen ansåg att SAF:s utträde rubbade intressebalansen inom de olika myndighetsstyrelserna och lade ett lagförslag om en successiv minskning av antalet intresseorganisationer i de myndighetsstyrelser som SAF hade lämnat. Dock är det intressant att notera att SAF inte ansåg att intresseorganisationernas inflytande över myndigheterna helt skulle försvinna, men att relationen mellan intresseorganisationen och de statliga myndigheterna inte skulle regleras av staten.⁸⁰

Ett sätt att studera huruvida korporatistiska inslag har ökat eller minskat i den svenska politiken kan vara att granska Statens Offentliga Utredningar (SOU) och hur ledamöterna i dessa utredningar har varit sammansatta. Stefan Holm skriver i *Avkorporatisering? – En empirisk undersökning rörande särintressen i statliga kommittéer* att intresseorganisationer med intresse för arbetsmarknadspolitiken fortfarande bjuds in för att delta i arbetet med arbetsmarknadsdepartementets utredningar. På samma gång har även antalet enmansutredningar ökat. Enmansutredningar minskar, enligt Holm, möjligheten till kompromisser mellan olika parter representerade i utredningen och gör att utredaren ensam får ta ställning till direktiven och resultatet. Enmansutredningar ger på så sätt större möjlighet för regeringen att kontrollera utredningen, samtidigt som de korporativa inslagen i utredningarna minskar.⁸¹

Den politiska innebörden av avkorporatiseringen är att intresseorganisationernas deltagande i utredningar, kommittéer och verksstyrelser har minskat samt att remissväsendet har förändrats och försvagats.⁸² Det har även inneburit att LO:s, SAF:s, SACO:s och TCO:s representation i olika myndighetsstyrelser minskat kraftigt, men dessa fyra intresseorganisationer har fortfarande representanter i olika rådgivande organ underställda den berörda myndigheten.⁸³ Bland annat sitter fortfarande LO, TCO och SACO kvar i Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS).⁸⁴ När intresseorganisationernas representanter lämnade myndighetsstyrelserna var det politiker som övertog

⁷⁷ Micheletti, Michele, 1994, s. 27-28 (författarens kursivering)

⁷⁸ Rothstein, Bo och Bergström, Jonas, 1999 s. 150-151

⁷⁹ Micheletti, Michele, 1994, s. 157

⁸⁰ Ibid., s 157-158

⁸¹ Holm, Stefan, *Avkorporatisering?*, 1998, s. 20-23

⁸² SOU 1999:121, s. 43

⁸³ Ibid., s. 39-41

⁸⁴ www.ams.se/RDFS.asp?L=55 2003-08-07

intresseorganisationernas roll både vad gällde beredning och genomförande av beslut.⁸⁵ Hur har då en förmodad avkorporatisering påverkat intresseorganisationernas relation till staten?

I SOU 1999:121 anser de fyra författarna att den förändrade organisationen i myndighetsstyrelserna gynnade SAF. Detta beror, enligt författarna, på att det korporativa systemet främst gynnat fackföreningsrörelsen och särskilt LO:s inflytande och deltagande i statlig verksamhet. SAF hade inte en lika omfattande representation i myndighetsstyrelser som LO hade, vilket gjorde att när dessa representanter försvann, så minskade också LO:s påverkansmöjligheter. Detta skulle, enligt författarna, ha lett till att LO, i sin nuvarande relation till staten, har blivit mer lik SAF/Svenskt Näringsliv.⁸⁶ Kan man då säga något om i vilken riktning det svenska politiska systemet har rört sig under de senaste åren?

Forskarna bakom SOU 1999:121 anser att korporatismen inom den statliga verksamheten har minskat, men att korporatismen ändå i allra högsta grad lever kvar. Det har således inte skett någon radikal förskjutning från korporatism till pluralism, även om ett visst pluralistiskt inslag finns. Inom vissa områden inom den statliga verksamheten har korporatismen varit starkare än andra. Detta gäller bland annat arbetsmarknads-, jordbruks- och socialpolitiken, medan områden som författnings- och utrikespolitik haft få inslag av korporatism. Det är också inom de tre först nämnda områdena som de korporativa inslagen fortfarande finns kvar.⁸⁷

I ett pluralistiskt system är det många grupper som deltar, men det är de starka som har det största inflytandet. Inom pluralismen sker utestängning av grupper informellt till skillnad från korporatismen, där utestängning sker formellt. Det korporativa samarbetet mellan stat och intresseorganisationer bygger, enligt Henrik Bergström, på att dessa skall nå konsensus. Bergström anser att konsensusmodellen, även om korporatismen håller på att avta i Sverige, fortfarande gäller för överenskommelse mellan intresseorganisationerna och staten för vilka spelregler som tillåts och för hur intresseorganisationerna går tillväga för att påverka staten. Staten erbjuder själva spelaren där staten och intresseorganisationerna möts och det finns ett beroende av varandra från båda hållen.⁸⁸

Under de senaste 30 åren har det i Sverige vuxit fram lobbyorganisationer inom svenska företag och intresseorganisationer. 1980 hade endast ett företag av tio någon speciell avdelning för samhällskontakter, men det var de svenska arbetsgivarorganisationerna som började inrikta sin verksamhet på att påverka politiska beslutsfattare på andra sätt än genom de korporativa organen och andra intresseorganisationer, såsom fackförbund, följde snabbt efter. Under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet var det inom de svenska företagen som den verkliga tillväxten av avdelningar för samhällskontakter fanns. Tillsammans med att påverka beslutsfattare direkt används också massmedia frekvent av intresseorganisationer och företag för att föra ut sina budskap.⁸⁹

⁸⁵ SOU 1999:121, s. 39-41

⁸⁶ Ibid., s. 40

⁸⁷ Ibid., s. 242-243

⁸⁸ Bergström, J. Henrik, *Hur ölskatterna sänktes – Om lobbying, pilsner och pluralism*, 2000, s. 50-51

⁸⁹ SOU 1999:121, s. 48, 67-68

Det finns, enligt Öberg, få indikatorer på att svenska företag och myndigheter låter någon lobbyorganisation företräda deras åsikter genom direktkontakter med beslutsfattare. Det sköter företrädelsevis företagen och organisationerna själva. Däremot finns det, enligt Öberg, all anledning att tro att inhyrda lobbyorganisationer kommer att öka i Sverige i framtiden.⁹⁰

Det svenska EU-medlemskapet, intresseorganisationernas frivilliga och ofrivilliga utträde ur myndighetsstyrelserna samt det minskade politiska inflytandet för de statliga kommittéerna är några av de förändringar som har inträffat i Sverige under de senaste åren och som, enligt Bergström i SOU 1998:146, har påverkat landet från ett korporativt samhälle till ett pluralistiskt eller post-korporativt samhälle.⁹¹

⁹⁰ Öberg, PerOla, 1997, s. 85-87

⁹¹ SOU 1998:146, *Lobbning*, s. 72-73

4 Intresseorganisationerna och arbetsmarknadspolitiken

I detta kapitel kommer intresseorganisationernas syn på arbetskraftsinvandringen att undersökas samt intresseorganisationernas strategier för samarbete i denna fråga. Först beskrivs den svenska arbetskraftsinvandringen som en bakgrund, därefter delas LO och Svenskt Näringsliv upp i var sin del, där respektive organisations syn på arbetskraftsinvandring görs samt organisationens strategier för samarbete.

4.1 Arbetskraftsbrist i den svenska modellen – bakgrund

Statens uppgifter har förändrats under 1900-talet. I början av 1900-talet arbetade få personer i det som idag kallas den offentliga sektorn och statens välfärdspolitiska satsningar var få. Staten spenderade istället pengar på infrastruktur och lät kyrkan ta hand om fattiga och sjuka. Efter första världskriget 1918 ökade statens åtaganden och under perioden efter andra världskriget ökade den offentliga sektorn i Sverige explosionsartat och fortsatte att expandera fram till slutet på 1980-talet, då den svenska ekonomin försämrades och staten genomförde omfattande sparåtgärder för att minska kostnaderna.⁹²

Efter andra världskriget ödeläggelse av europeiska städer och industrier behövdes den svenska industrin i Europa och arbetskraftsbehovet ökade i Sverige. För att initialt lösa problemen, som uppstod på den svenska arbetsmarkanden, inrättades på 1950-talet en gemensam arbetsmarknad mellan de nordiska länderna. Den gemensamma arbetsmarknaden gav alla medborgare i dessa länder rätten att fritt röra sig över ländernas gränser samt rätten att arbeta och bosätta sig i något av länderna. Det var fackföreningarna i de respektive länderna som drev denna fråga och det ledde bland annat till att ett stort antal finländska arbetare flyttade till Sverige för att arbeta.⁹³

Trots den gemensamma nordiska arbetsmarknaden behövde Sverige mer arbetskraft till den expanderande industrisektorn. Det fanns två åsikter om hur arbetskraftsbristen skulle lösas i landet, när denna uppstod på 1950-talet. LO ansåg att lösningen stod att finna genom att nyttja den inhemska kvinnliga arbetskraften, medan SAF ansåg att det skulle vara bättre att utnyttja redan utbildad utländsk arbetskraft. Resultatet blev att Sverige importerade arbetskraft, både manlig och kvinnlig, till den svenska industrin, medan de svenska kvinnorna främst sysselsattes inom den offentliga sektorn.⁹⁴ Den gemensamma nordiska arbetsmarknaden, utnyttjandet av den svenska kvinnliga arbetskraften samt arbetskraftsinvandring från länder utanför Norden var en effekt av det ökade behovet av svensk industri, vilket ledde till ett stort behov av arbetskraft, utbildad som outbildad. Under 1970-talet upphörde arbetskraftsinvandringen till Sverige, vilket till stor del berodde på den ekonomiska nedgången i landet.⁹⁵

Sedan de svenska kvinnorna etablerade sig fullt ut på arbetsmarknaden, har de svenska födelsetalen sjunkit, med undantag för delar av 1980-talet då barnafödandet ökade.

⁹² Premfors, Rune, *Den komplexa staten*, i Ahrne, Göran (red.), *Stater som organisationer*, 1998, s. 26-32

⁹³ Neergaard Anders, *Fackföreningsrörelsen: mellan "globalisering" och "individualisering"*, i Neergaard, Anders och Stubbergaard, Ylva, *Politiskt inflytande*, 2000, s. 171-172

⁹⁴ Neergaard, Anders, *Fackföreningsrörelsen i ett rasifierat samhälle*, i de los Reyes, Paulina, Molina, Irene och Mulinari, Diana (red.), *Maktens (o)lika förklädnader*, 2002, s. 137-138

⁹⁵ Rauhut, Daniel, *Arbetskraftsbrist och arbetskraftsinvandring*, rapport från ITPS A 2002:010, s. 30-34

Detta har lett till att antalet förvärvsarbetande idag är lägre än tidigare, på samma gång som antalet pensionärer inom de närmaste åren kommer att öka. Eftersom både låga födelsetal och stora pensionsavgångar inträffar samtidigt, kan Sverige komma att drabbas av arbetskraftsbrist. För att undanröja denna arbetskraftsbrist finns möjligheten att dels utnyttja den invandrare delen av befolkningen som redan finns i landet, dels utnyttja nya grupper av invandrare som i framtiden skall lockas till landet. Dessa människor skall på så sätt fylla de luckor som den pensionerande svenska befolkningen lämnar efter sig. På intet sätt är Sverige ensamt om att ha framtida arbetskraftsbristproblem Sverige har istället en något mer gynnsam position än bland annat Italien och Storbritannien, på grund av att de svenska födelsetalen under 1980-talet var bland de högsta i Europa.⁹⁶ Hur har då den svenska regeringen under de senaste åren resonerat i frågan om en framtida arbetskraftsinvandring?

I proposition *Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv* (1996/97:25) slog den socialdemokratiska regeringen fast att det inom de närmaste åren inte kommer att finnas något behov av arbetskraftsinvandring till Sverige. Dock skulle regeringen hålla möjligheten öppen att rekrytera arbetskraft utomlands, bland annat för att kunna tillsätta nyckelpersoner inom privat och offentligt samhällsområde.⁹⁷

Den svenska regeringens grundsyn att det, inom de närmaste åren, inte kommer att behövas någon arbetskraftsinvandring stod i början av 2000-talet fast, men förändringar inom EU har gjort att Sverige måste ta ställning till om arbetskraftens fria rörlighet inom EU också skall komma att gälla de nya EU-medborgarna. Den 1 maj 2004 kommer EU att utvidgas med tio nya medlemsländer. Dessa är Cypern, Estland, Lettland, Litauen, Malta, Polen, Slovenien, Slovakien, Tjeckien och Ungern.⁹⁸ EU-utvidgningen kommer att leda till att 75 miljoner människor knyts till EU:s gemensamma arbetsmarknad.⁹⁹

Regeringen skriver i kommittédirektiven till *EU:s utvidgning och arbetskraftens rörlighet* att;

”Sveriges principiella uppfattning har i utvidgnings förhandlingarna (sic!) varit att fri rörlighet för arbetstagare från de nya medlemsländerna bör tillämpas redan vid anslutningsdagen. Av denna anledning deklarerades tidigt att Sverige inte hade för avsikt att utnyttja möjligheten att begränsa tillträdet till den svenska arbetsmarknaden enligt de generella övergångsarrangemangen. Syftet med denna deklaration var också att stimulera till liknande åtaganden från andra medlemsländers sida. Regeringen förbehåller sig dock rätten att vidta åtgärder i händelser av allvarliga störningar på den svenska arbetsmarknaden.”¹⁰⁰

Denna grundsyn delas av arbetsmarknadens parter samt av samtliga riksdagspartier och innebär att Sverige kommer att tillåta fri rörlighet av arbetskraft från de nya EU-medlemsländerna från 1 maj 2004.

Den socialdemokratiska regeringen har, som jag nämnt ovan, förändrat sin syn på arbetskraftsinvandring i och med Göran Perssons artikel i *Progressive Politics* från

⁹⁶ Broomé, Per; Carlsson, Benny och Ohlsson, Rolf, *Bäddat för mångfald*, 2001, s. 21-24

⁹⁷ Proposition 1996/97:25, *Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv*, s. 108

⁹⁸ www.utrikes.regeringen.se/fragor/eu/pdf/slutres_utvidgn_030410.pdf 2003-06-06

⁹⁹ EU och migration, i skriftserien *Samtal om Europa*, framtagen av Socialdemokraterna 2001

www.sap.se 2003-06-06

¹⁰⁰ SOU 2002:116, *EU:s utvidgning och arbetskraftens rörlighet*, Bilaga 1 Kommittédirektiv, s. 181

augusti 2003. I artikeln skev Persson att Sverige inom några år kan drabbas av arbetskraftsbrist och kan därför komma att behöva arbetskraftsinvandrare till landet. Dock får inte arbetskraftsinvandring till Sverige eller något annat europeiskt land, enligt Persson, leda till att de europeiska länderna gör avkall på arbetsrätten eller skapar en ny underklass inom EU. Att regeringen har förändrat sin syn på arbetskraftinvandring kan hänga ihop med diskussionerna kring EU-utvidgningen och arbetskraftens fria rörlighet. Denna diskussion har i Sverige lett till gemensamma överenskommelser både bland arbetsmarknadens parter, men också bland de politiska partierna i Sveriges riksdag.¹⁰¹

I AMS rapport om de svenska arbetsmarknadsutsikterna för år 2002 framgår det att arbetskraftsinvandring är oundviklig i Sverige, att arbetskraftsinvandringen kommer att öka successivt under de närmaste åren och att arbetskraftsinvandring redan märks inom vård och omsorg. Att arbetskraftsinvandringen kommer att öka beror, enligt AMS, på att en stor del av arbetskraften, födda under 1940-talet, inom ett par år kommer att gå i pension. Enligt AMS kommer inte principen om den fria rörligheten av arbetskraft inom EU att räcka till för de europeiska länderna, eftersom arbetskraftsbrist inte enbart är ett framtida svenskt problem. AMS anser därför att arbetskraftsinvandrarerna främst kommer att komma från länder utanför Europa och att konkurrens, mellan länder med arbetskraftsbrist, kommer att råda.¹⁰²

Låga födelsetal och en allt äldre befolkning är inte bara ett problem för Sverige utan i stort sett samtliga länder i Europa står inför liknande problem. Undantagen är Irland och Island som, under de senaste åren, uppvisat höga födelsetal. Sverige gynnas av höga födelsetal under 1980-talet och början av 1990-talet medan bland annat Tyskland och Italien under en lång period har haft mycket låga födelsetal. Statistiska Centralbyrån (SCB) har, i rapporten *Arbetskraftsinvandring – en lösning på försörjningsbördan?*, gjort ett antal undersökningar för Sveriges möjligheter att undvika arbetskraftsbrist i framtiden. Undersökningarna sträcker sig till 2050 och visar att Sverige inom några år är i behov av arbetskraftsinvandring. SCB:s slutsatser i undersökningen kring den demografiska utvecklingen är att få fler personer i arbete, att minska antalet förtidspensionärer och sjukskrivningar, att få fler personer att arbeta efter 65 års ålder, att stimulera tillväxten och barnafödandet, att effektivisera utbildningstiden samt att rekrytera arbetskraft utomlands.¹⁰³

¹⁰¹ www.progressive-governance.net *Progressive Europe – A force for good* 2003-08-25

¹⁰² Arbetsmarknadsstyrelsen, *Arbetsmarknadsutsikterna för år 2002*, Ura 2001:9, s. 88

¹⁰³ SCB, *Arbetskraftsinvandring – en lösning på försörjningsbördan?* Demografiska rapporter 2002:6, s. 6, 20-24

4.2 LO:s strategier för samarbete i arbetskraftsinvandringsfrågan

LO:s kritik mot arbetskraftsinvandring har varit stark under hela 1900-talet och redan 1919 erhöLL LO rätten att yttra sig om utfärdandet av arbetstillstånd. Detta gav, enligt Anders Neergaard, ”fackföreningsrörelsen en sådan maktposition att de kunde inlägga veto mot fortsatt svensk arbetskraftsinvandring”.¹⁰⁴ Dock blev LO tvungen att ge efter för kravet på arbetskraftsinvandring från den svenska industrin och SAF under 1950-talet, eftersom det fanns risk för att den svenska industrin inte skulle kunna expandera utan arbetskraftsinvandring.

Fackförbunden inom LO arbetade hårt med att organisera arbetskraftsinvandringarna och Neergaard skriver ”[i]nitialt kom fackföreningsrörelsen att ställa krav på fackligt medlemskap för tillstyrkande av arbetstillstånd, något som egentligen var ett direkt avsteg från principen om föreningsfrihet”.¹⁰⁵ Den höga organiseringsgraden och kollektivavtalen gjorde också att invandrarna formellt fick samma rättigheter och skyldigheter som övriga på den svenska arbetsmarknaden. För den svenska fackföreningsrörelsen var oron stor över att arbetskraftsinvandringarna skulle skapa en klyfta mellan arbetarna, svenskarna och arbetskraftsinvandringarna och konkurrera på arbetsmarknaden med lägre löner.¹⁰⁶

Under 1960-talet minskade arbetskraftsinvandringen till Sverige för att i stort sett helt upphöra i mitten av 1970-talet. Detta berodde, enligt Arbetsmarknadsstyrelsen, på flera faktorer, bland annat upplevde Sverige vid denna tid en ekonomisk nedgång, samtidigt som de stora barnkullarna födda under 1940-talet helt hade etablerat sig på den svenska arbetsmarknaden.¹⁰⁷ Den ekonomiska nedgången drabbade främst den expansiva svenska industrisektorn, vilket ledde till att arbetslösheten steg.¹⁰⁸ En annan faktor var att LO under början av 1970-talet krävde av regeringen, att arbetsgivarna skulle ta ett ansvar för arbetskraftsinvandringarnas svenskspråksundervisning. Därför infördes 1975 ett krav på att alla arbetskraftsinvandringarna skulle erhålla 240 timmar språkundervisning med full lön. Arbetsgivarna betalade således både undervisningen och lönen till arbetarna, vilket gjorde att intresset för arbetskraftsinvandring avtog, samtidigt som den svenska konjunkturen vände nedåt och risken för arbetskraftsoverskott ökade.¹⁰⁹

Under perioden 1950- till 1970-talet kan man sammanfattningsvis säga att LO agerade utifrån att arbetskraftsinvandring var en förutsättning för att den svenska industrin skulle kunna fortsätta att expandera, vilket inte bara gynnade de svenska industriföretagen, det gynnade också samhället i stort då en trygg arbetsmarknad leder till få konflikter. När konjunkturen vände nedåt under 1970-talet var LO mån om att se till att arbetskraftsoverskott inte skulle drabbade den svenska arbetsmarknaden och agerade därför för att arbetskraftsinvandringen skulle upphöra.

Under perioden från mitten av 1970-talet fram till mitten av 1990-talet har diskussionerna kring arbetskraftsinvandring varit få. När arbetskraftsinvandringen minskade ökade istället flyktinginvandringen till landet. Dock har Sverige fortsatt att hålla möjligheten för arbetskraftsinvandring öppen inom vissa sektorer av

¹⁰⁴ Neergaard Anders, 2000, s. 171

¹⁰⁵ Neergaard, Anders, 2002, s. 138

¹⁰⁶ Ibid., s. 138-139

¹⁰⁷ Arbetsmarknadsstyrelsen, *Arbetsmarknadspolitik i förändring*, 1992, s. 44-45

¹⁰⁸ Benner, Mats, *The Politics of Growth - Economic Regulation in Sweden 1930-1994*, 1997, s. 130, 205

¹⁰⁹ Rauhut, Daniel, A 2002:010, s. 30

arbetsmarkanden. Detta har främst rört personer med speciella arbetsuppgifter, som exempelvis artister, forskare och företrädare för multinationella företag. Under slutet av 1990-talet uppstod ett stort behov av läkare i Sverige och behovet var så stort, att de svenska landstingen fick i uppdrag att rekrytera läkare utomlands. Denna rekrytering av läkare var den första egentliga arbetskraftsinvandringen till Sverige sedan början av 1970-talet och medförde, att ett hundratal läkare från bland annat Polen, Ungern, Slovakien och Tyskland fick arbetstillstånd i landet.¹¹⁰

Rekryteringen av läkare till Sverige satte igång en diskussion bland de politiska partierna och intresseorganisationerna på arbetsmarknaden kring en ökad arbetskraftsinvandring inom fler sektorer än sjukvården. LO var till en början splittrad i frågan om arbetskraftsinvandring då flera fackförbund inom LO ansåg, att det fanns risk för lönedumpning och att kollektivavtalen skulle upphöra eller försämrats. När Folkpartiet lade fram ett förslag om en generell arbetskraftsinvandring i landet, ett förslag som liknade ett tidigare förslag från Svenskt Näringsliv kring hur lönesättningen skulle ske vid arbetskraftsinvandring, gick LO hårt åt Folkpartiets förslag, som LO ansåg skulle skapa ett gästarbetarsystem i Sverige. LO skriver i ett pressmeddelande;

”[f]örslaget att invandrare ska få arbeta för löner under kollektivavtalet innebär att arbetsmarknaden delas upp i ett A-lag för svenska arbetare och ett B-lag med underbetalda och utnyttjade invandrare. Invandrare skulle tvingas att konkurrera genom lägre löner och sämre arbetsvillkor. När Folkpartiet föreslår att invandrad arbetskraft ska förlora sitt uppehållstillstånd om de förlorar sitt arbete öppnar man för ett svenskt gästarbetarsystem.”¹¹¹

För att skapa tyngd i sina krav gentemot regeringen och riksdagspartierna i frågan om arbetskraftsinvandring föreslog LO, att Svenskt Näringsliv skulle bjudas in för samtal. LO:s ordförande Wanja Lundby-Wedin skriver;

”[f]rån LO:s sida har vi därför tagit initiativ till en diskussion med Svenskt Näringsliv om hur vi ska möta arbetskraftsbristen, en diskussion som både måste handla om hur vi tar till vara den arbetskraftsreserv vi redan har, inte minst genom de många arbetslösa invandrarna, och om möjligheterna till arbetskraftsinvandring. Vi kommer dock aldrig acceptera arbetskraftsinvandring som ett sätt att öka löneklyftorna eller luckra upp arbetsrätten. Alla som kommer hit från andra länder ska ha samma rättigheter som andra på den svenska arbetsmarknaden.”¹¹²

Detta resonemang från LO:s sida att arbetskraftsinvandring inte får ställas mot den arbetslösa invandrade befolkningen, som redan finns i landet, eller de personer som idag är sjukskrivna tyder på att LO har svårt att acceptera arbetskraftsinvandring innan arbetslösheten för personer med utländsk bakgrund i Sverige sjunker, samt att även sjukskrivningstalen sjunker. Genom att LO tillsammans med Svenskt Näringsliv kommer överens om vilka regler som skall gälla för arbetskraftsinvandrarernas löner och arbetsmöjligheter på arbetsmarknaden visar, att det fortfarande är dessa två intresseorganisationer som har möjlighet att påverka förhållandena på arbetsmarkanden. För LO:s del handlar utspelet ovan om att både prioritera arbetslösa personer med utländsk bakgrund och samtidigt öppna upp för arbetskraftsinvandring utan att detta för den skull leder till försämrade villkor på den svenska arbetsmarknaden. Genom att samråda med Svenskt Näringsliv finns möjligheten för LO att få med sig sina krav.

¹¹⁰ SOU 2002:116, s. 12, 19-20

¹¹¹ www.lo.se, *Folkpartiets integrationspolitik leder till ökad segregation*, Pressmeddelande 2002-08-08

¹¹² Ibid.

LO ansåg att organisationen framställdes som arbetskraftsinvandringsfientliga i diskussioner kring den svenska arbetsmarknadspolitiken och valde därför att bjuda in Svenskt Näringsliv till samtal om arbetskraftsinvandring. LO menade att den svenska fackföreningsrörelsen inte alls var negativt inställd till arbetskraftsinvandring, ”men anser att en reglerad arbetsmarknad är nödvändig för att arbetstagarnas rättigheter ska skyddas.”¹¹³ LO skriver i ett pressmeddelande att;

”[d]et som kännetecknade den tidigare svenska arbetskraftsinvandringen, under 50- och 60-talen, var att den byggde på överenskommelser mellan parterna. Därför har nu LO tagit initiativ till en diskussion med Svenskt Näringsliv om hur vi ska möta arbetskraftsbristen, en diskussion som då både måste handla om möjligheterna till arbetskraftsinvandring och om hur vi tar till vara den arbetskraftsreserv vi redan har.”¹¹⁴

Att LO uppfattats som negativt inställt till arbetskraftsinvandring kan bero på att LO-förbunden varit splittrade i frågan. Detta rör främst frågan om Sverige skall tillåta fri rörlighet för arbetskraft från de nya EU-medlemsstaterna som tas upp som medlemmar i EU den 1 maj 2004. Flera av LO:s förbund, däribland SEKO, Byggnads-, Transportarbetar-, Fastighets-, Elektriker- och Målarförbundet, är för övergångsregler, eftersom de anser att det finns en risk för att fri rörlighet för arbetskraften skall drabba den svenska befolkningen. Byggnadsförbundets ordförande Hans Tilly anser att Sverige, precis som Tyskland och Österrike, borde införa övergångsbestämmelser på sju år, annars säger Tilly; ”kommer de oseriösa arbetsgivarnas kompassnål att riktas mot Norden.”¹¹⁵ Däremot anser LO:s styrelse att Sverige inte skall införa några begränsningar på arbetsmarknaden för de nya EU-medborgarna.

Att införa övergångsbestämmelser för arbetskraften från de nya EU-medlemmarna har varit den tydligaste diskussionen kring arbetskraftsinvandring under de senaste åren. Den av regeringen tillsatta enmansutredaren Berit Rollén fick under 2001 uppgiften att utreda, hur EU:s östutvidgning kommer att påverka den svenska arbetsmarknaden. Till denna utredning, *EU:s utvidgning och arbetskraftens rörlighet* (SOU 2002:116), har både LO och Svenskt Näringsliv inkommit med remissvarstyttranden. LO har i detta remissvar valt att fokusera på de fackliga frågor som berörs av utredningen, bland annat att samtliga arbetstagare på den svenska arbetsmarknaden skall garanteras anständiga arbets- och anställningsvillkor.

Utredaren Berit Rolléns uppfattning är, att Sverige bör införa övergångsregler på den svenska arbetsmarknaden för de nya EU-medborgarna, annars finns det, enligt Rollén, risk för att befolkningen i de nya EU-länderna kommer att flytta till Sverige för att utnyttja det svenska välfärdssystemet. Detta resonemang kritiserar LO i remissvaret och samtliga riksdagspartier har också ansett, att farhågorna över att de nya EU-medborgarna skall komma att utnyttja den svenska välfärden är överdrivna.¹¹⁶

LO anser i sitt remissyttrande att fackföreningsrörelsen i Sverige, vid en arbetskraftsinvandring, aldrig kommer att acceptera, att skyddet för arbetstagarna minskar, eller att det uppstår konkurrens mellan arbetstagarna, vilket, enligt LO, skulle

¹¹³ www.lo.se, *LO träffar Svenskt Näringsliv för samtal om arbetskraftsinvandring*, Pressmeddelande 2002-06-05

¹¹⁴ www.lo.se, *Ja till arbetskraftsinvandring, nej till gästarbetarsystem*, Pressmeddelande 2002-06-14

¹¹⁵ <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=678&a=126693> 2003-06-16

¹¹⁶ Pressmeddelande från LO 2003-06-02 hämtat från www.lo.se/press/pressmeddelanden/1054555235.html 2003-06-06

kunna leda till en försämring av anställnings- och arbetsvillkor samt en sänkning av lönerna. För att minska risken för konkurrens, mellan arbetstagarna från de nya medlemsländerna, i Sverige, anser LO, att staten skall kontrollera att företag och bemanningsföretag följer de lagar och regler som finns på arbetsmarknadsområdet samt följer de kollektivavtal som finns inom de olika fackförbunden.¹¹⁷

Bland de politiska partierna i Sverige råder enighet kring frågan om att inte införa någon form av gästarbetsystem, eller att arbetsgivare skall kunna ge sämre löne- eller anställningsvillkor till arbetskraft från utlandet. Utöver detta skall arbetskraftsinvandring enbart beviljas i undantagsfall exempelvis inom speciella branscher eller yrkesgrupper samt att arbeten främst skall ges till redan i Sverige bosatta personer samt medborgare i EU/EES-länder. Dessa bestämmelser täcker arbetsökande från hela världen men gynnar arbetsökande från EU/EES-länder.¹¹⁸

Sandro Scocco, tidigare LO-ekonom, skriver på Tankesmedjan SAP, att Sverige under perioden 2010-2050 kommer att få stora problem med de offentliga finanserna på grund av en allt åldrande befolkning. Scocco argumenterar för att Sverige måste locka till sig cirka 45 000 personer om året mellan 2010-2050 för att landet inte skall drabbas av arbetskraftsbrist. Scocco menar att det inte är den mest välutbildade delen av en utländsk befolkning som skall rekryteras utan ett tvärsnitt av befolkningen, eftersom samtliga yrkesgrupper drabbas av pensionsavgångar i landet. Detta är inte bara ett svenskt problem utan samma problem finns i hela Europa. Dock går problemet med arbetskraftsbrist inte att lösa enbart med hjälp av de nya medlemsländerna inom EU, menar Scocco, eftersom även dessa länder har haft mycket låga födelsetal under de senaste åren. EU-länderna måste därför rekrytera arbetskraft utanför EU.¹¹⁹

Sammanfattningsvis kan man säga att LO under de senaste åren blivit mer positivt inställt till arbetskraftsinvandring, vilket kan bero på att organisationen har insett att det demografiska läget i Sverige innebär att arbetskraftsinvandring inte längre är ett val utan en förutsättning för att trygga den svenska arbetsmarknaden. På samma gång verkar också LO:s intresse för att samarbeta med Svenskt Näringsliv ha ökat, vilket kan bero på att LO ser större möjligheter att påverka regering och riksdag tillsammans med Svenskt Näringsliv än ensamma.

¹¹⁷ LO:s remissyttrande till SOU 2002:116 *EU:s utvidgning och arbetskraftens rörlighet*, DNR UD2003/147/MAP Utrikesdepartementet

¹¹⁸ SOU 2002:116, s. 94-95

¹¹⁹ Scocco, Sandro, *Moder Sveas rynkor*, publicerad 2002-05-29 på www.tankesmedjan.sap.se 2003-06-06

4.3 Svenskt Näringslivs strategier för samarbete i arbetskraftsinvandringsfrågan

Svenskt Näringsliv anser att arbetskraftsinvandring är en nödvändighet för att skapa nya arbeten i Sverige. Därför anser Svenskt Näringsliv att regler för arbete och bosättning för medborgare från länder utanför Norden och EU/EES-området skall omprövas. Svenskt Näringsliv anser att många företag i Sverige idag har svårt att rekrytera personal, trots en arbetslöshet på 5,4 procent i november 2003.¹²⁰ Därför har Svenskt Näringsliv gjort frågan om arbetskraftsinvandring till en kampanjfråga, vilket både märks i publikationer från intresseorganisationen samt på organisationens hemsida på Internet.¹²¹ Göran Tunhammar VD för Svenskt Näringsliv fram till 2003 skriver i rapporten *Invandring för tillväxt och nya jobb* att;

”[v]i vet genom undersökningar och egna erfarenheter att svenska företag idag har problem att rekrytera människor med rätt kompetens. Det gäller både för arbeten som kräver kvalificerad utbildning och för arbeten som kräver mindre förkunskaper. Samma utmaning står den offentliga sektorn inför. En åldrande befolkning och färre i arbetsför ålder kommer dramatiskt att förstärka denna utveckling redan om ca fem år.”¹²²

Att förespråka arbetskraftsinvandring talar, enligt Tunhammar, inte emot att organisationen också anser, att de människor med utländsk bakgrund som redan bor i Sverige också skall komma in på arbetsmarknaden. ”Det är inte antingen eller utan både och som gäller.”¹²³ Resonemanget ovan visar att medlemsföretagen i Svenskt Näringsliv och huvudorganisationen aktivt arbetar för att Sverige återigen skall tillåta en mer generell arbetskraftsinvandring istället för en begränsad arbetskraftsinvandring till vissa yrken eller utbildningar samt att organisation även anser att resurser måste tillföras för att minska arbetslösheten för personer med utländsk bakgrund.

Svenskt Näringsliv har i flera rapporter lagt fram förslag om hur arbetskraftsinvandring till Sverige skall råda bot på de problem som organisationen upplever. Ett av dessa förslag rör utländska arbetstagare som, innan de kommer till Sverige, har anställning. Svenskt Näringsliv anser att;

”[e]n person som har bindande arbetserbjudande/anställningskontrakt med en arbetsgivare i Sverige ska omgående efter ansökningsförfarande – oberoende av vilket land som personen i fråga är medborgare i – kunna erhålla ett kombinerat uppehålls- och arbetstillstånd i en administrativ handling. Tillståndet bör ges på fem år om anställningen är fast eller har varaktighet om minst ett år. Om anställningen är längre än tre månader men inte ett år skall arbets- och uppehållstillstånd ges för anställningstiden. Möjlighet till förlängning skall finnas i dessa fall.”¹²⁴

Svenskt Näringsliv anser också att myndigheterna, vid bedömning av anställningstillstånd, borde utgå från företagets behov av anställning, eftersom det är företaget som, enligt Svenskt Näringsliv, är bäst på att bedöma vilken kompetens företaget behöver anställa.¹²⁵

¹²⁰ www.scb.se 2004-01-02

¹²¹ Ekenger, Karin och Wallen, Fabian, *Invandring för tillväxt och nya jobb*, Rapport från Svenskt Näringsliv, 2002, s. 13

¹²² Ibid., s. 3

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ekenger, Karin och Wallen, Fabian, 2002, s. 20

¹²⁵ Ibid.

I februari 2002 tillsatte regeringen en enmansutredning för att utreda hur EU:s utvidgning och arbetskraftens rörlighet påverkar Sveriges arbetsmarknad och välfärd. Utredningen leddes av Berit Rollén och utredningens förslag på åtgärder skiljer sig från den socialdemokratiska regeringens tidigare uppfattning, om att alla nya EU-medborgare skall ha rätt till fri rörlighet på den europeiska arbetsmarknaden redan från anslutningsdagen. Denna uppfattning har även delats av samtliga parter på den svenska arbetsmarknaden, då dessa inte ansett att de nya EU-medborgarna kommer att flytta i massor för att söka arbete i Sverige. Istället ansåg arbetsmarknadens parter, däribland Svenskt Näringsliv, SACO och TCO, att Sverige i framtiden kommer att behöva kvalificerad arbetskraft från andra länder, vilket de ansåg att Rolléns förslag motverkar.¹²⁶

Svenskt Näringsliv tar i sitt remissyttrande upp att det, trots arbetslöshet i Sverige, inom flera branscher råder rekryteringsproblem. Medlemsföretagen inom Svenskt Näringsliv uppskattar att cirka 100 000 arbetstillfällen under 2002 aldrig har blivit tillsatta på grund av problem med att rekrytera personal med rätt utbildning och erfarenhet. Svenskt Näringsliv skriver att; ”[f]rihet att flytta till och arbeta i ett annat EU-land innebär naturligtvis stora möjligheter för den enskilde. Men också från ett svenskt perspektiv är det en stor vinst om människor vill komma hit för att arbeta och bidra till den svenska ekonomin och välfärden.”¹²⁷

Svenskt Näringsliv anser att Berit Rollén överdriver riskerna med att den fria rörligheten av arbetskraft från de nya EU-länderna kommer att leda till missbruk av det svenska välfärdssystemet och inte är skäl nog för att införa övergångsbestämmelser. Organisationen anser istället att arbetskraftsinvandring från dessa länder istället kommer att leda till att trygga välfärden i Sverige.¹²⁸

I *EU:s utvidgning och arbetskraftens rörlighet* (SOU 2002:116) skriver enmansutredaren Berit Rollén att det bör vara regeringen tillsammans med AMS som bjuder in arbetsmarknadens parter för överläggningar om hur en gemensam organiserad arbetskraftsrekrytering vid stora arbetskraftsbehov skall gå till. Modellen för denna eventuella rekrytering bör, enligt utredaren, vara landstingens läkarrekrytering utomlands.¹²⁹ Denna rekryteringsmodell har både kritiserats av LO och Svenskt Näringsliv och tyder på att intresseorganisationerna inte vill se en liknande modell för en mer generell arbetskraftsinvandring till landet. Det bör, enligt Svenskt Näringsliv, vara de svenska företagen som tar initiativ till rekrytering utomlands, eftersom det är dessa företag som vet vilken kompetens företaget eftertraktar.

Svenskt Näringsliv kritiserar också utredningens förslag om att en kontrollapparat med Migrationsverket, Patent och registreringsverket (PRV) samt Riksskatteverket (RSV) skall byggas upp för att förhindra en försäljning av arbeten till personer, som enbart är ute efter att utnyttja det svenska välfärdssystemet. De tre verken skulle, enligt utredningens förslag, under de närmaste sju åren arbeta med att pröva arbetserbjudanden

¹²⁶ Tunhammar, Göran (Svenskt Näringsliv), Nordh, Sture (TCO) och Ekström, Anna (SACO), *Låt alla EU-medborgare röra sig fritt*, Debattartikel i Expressen 2003-03-25

¹²⁷ Svenskt Näringslivs remissyttrande till SOU 2002:116

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ SOU 2002:116, s. 12, 19-20

till arbetstagare i de nya EU-länderna för att på så sätt avgöra huruvida arbetserbjudanden är riktiga eller inte.¹³⁰

De sista dagarna i augusti 2003 bjöd på flera korporativa inslag i debatten i Dagens Nyheter där bland annat ledarsidan anklagade Svenskt Näringsliv för att återgå till korporativt samarbete med LO. Den första september skrev bland annat LO, TCO, SACO och Svenskt Näringsliv en debattartikel i DN om införandet av ett ekonomiskt råd vid ett eventuellt JA till EMU. Detta råd skulle inte, enligt artikelförfattarna, ses som ett korporativt samarbete.¹³¹ Detta visar gång på gång att samsambetsintresset mellan arbetsmarknadens parter är högt i Sverige och att det historiska samsambetet mellan intresseorganisationerna spelar en roll för dagens struktur för samsambete även om de korporativa inslagen i samsambetet är färre än tidigare.

Sammanfattningsvis kan man säga att Svenskt Näringsliv och dess medlemsföretag har ett stort intresse av att Sverige under de närmaste åren kommer att tillåta arbetskraftsinvandring. Svenskt Näringsliv anser också att medlemsföretagen borde ha en stor påverkansmöjlighet vid rekrytering av arbetskraften, eftersom det är dessa som skall anställa personerna i fråga.

¹³⁰ Svenskt Näringslivs remissyttrande till SOU 2002:116

¹³¹ Dagens Nyheter, DN-debatt, 2003-09-01

5 Analys och slutdiskussion

I detta femte kapitel ämnar jag sammanställa resultatet av undersökningen i en avslutande analys. Här kommer jag att gå igenom och svara på de frågeställningar som jag inledningsvis ställde upp. Först och främst kommer jag nedan att återkoppla till inledningskapitlets syfte och frågeställningar.

Syftet med uppsatsen är att analysera hur intresseorganisationerna LO och Svenskt Näringsliv har hanterat frågan om arbetskraftsinvandring. Vilka strategier har intresseorganisationerna använt sig av för att uppnå sina mål? Är intresseorganisationerna inriktade på samarbete eller konfrontation? Vilken roll spelar avvecklingen av de korporativa strukturerna?

Vilka strategier har intresseorganisationerna använt sig av för att uppnå sina mål?

För både LO och Svenskt Näringsliv finns ett antal problem som först måste diskuteras, innan organisationernas inställning till arbetskraftsinvandringsfrågan kan förklaras. För LO:s del har arbetskraftsinvandringsfrågan under hela 1900-talet handlat om att; för det första inte splittra den svenska arbetarrörelsen, för det andra att kollektivavtalen måste hållas för samtliga arbetare på arbetsmarknaden, för det tredje att arbetskraftsinvandring inte får leda till lönedumpning på den svenska arbetsmarkanden och för det fjärde att den arbetsrättsliga lagstiftningen inte får försvagas eller att arbetsmiljökraven sänks. På samma gång står LO inför ett annat problem nämligen; om organisationen förespråkar arbetskraftsinvandring hur skall organisationen då argumentera för sina arbetslösa medlemmar, att de även i fortsättningen bör vara medlemmar i LO? Här finns ett problem som LO måste ta ställning till för att en splittring mellan arbetslösa LO-medlemmar och framtida arbetskraftsinvandrare inte uppstår. Detta är också anledningen till varför LO poängterar, att en eventuell arbetskraftsbrist i Sverige inte bara skall täckas av arbetskraftsinvandrare utan också av den stora arbetskraftsreserv, som redan finns i landet i form av arbetslösa och sjukskrivna. Detta är viktigt för LO och visar att organisationen godkänner en generell arbetskraftsinvandring till Sverige med kravet att resurser också måste tillföras för att få in de arbetslösa och sjukskrivna på arbetsmarknaden igen. Med andra ord är LO:s mål i arbetskraftsinvandringsfrågan att uppnå en generell kontrollerad arbetskraftsinvandring som på intet sätt leder till lönedumpning eller arbetskraftsoverskott på den svenska arbetsmarkanden och heller inte leder till att den arbetslösa och sjukskrivna delen av befolkningen fastnar i sin tillvaro.

För Svenskt Näringsliv är situationen annorlunda. Medlemsföretagen anser att de under de senaste åren gått miste om 100 000 tillsatta tjänster på grund av att kompetensen saknats i Sverige. Hos de svenska företagen finns med andra ord ett brett intresse för arbetskraftsinvandring. För Svenskt Näringsliv finns också ett intresse av att minska arbetslösheten och sjukskrivningarna i landet, men eftersom medlemsföretagen ser stora rekryteringsproblem verkar frågan om arbetskraftsinvandring gå före. En generell arbetskraftsinvandring till Sverige har blivit ett viktigt mål för organisationen.

Vilka strategier har då intresseorganisationen använt sig av? Intresseorganisationerna har, sedan riksdagen 1992 beslöt att avskaffa intresseorganisationernas mandat i myndighetsstyrelserna, delvis förlorat den påverkansmöjlighet som organisationerna tidigare hade. Tidigare deltog intresseorganisationerna ofta direkt i olika statliga utredningar och med ledamöter i olika myndighetsstyrelser. Idag leds de statliga

utredningarna i högre grad än tidigare av enmansutredare och politiska tjänstemän och därför ges intresseorganisationerna mer sällan än tidigare tillträde att delta, med ledamöter, i olika utredningar. Detta har lett till att intresseorganisationerna istället för att direkt delta i utredningarna, istället använder indirekta påverkansmöjligheter genom att skriva remissyttranden.

Då den korporativa påverkansmöjligheten för intresseorganisationerna att delta i olika utredningar har minskat, använder intresseorganisationerna också möjligheten att påverka beslutsfattarna direkt genom kontakter med myndighetsledning, riksdagsledamöter och regeringsrepresentanter, vilket skulle kunna tyda på att de svenska intresseorganisationerna mer och mer använder sig av pluralistiska påverkansmetoder, när de vill göra sin röst hörd.

Trots att SAF i början av 1990-talet påtagligt poängterade att organisationen nu lagt det korporativa samarbetet med LO och staten bakom sig, valde SAF/Svenskt Näringsliv att stanna kvar med representanter i ett flertal rådgivande organ underställda olika myndighetsstyrelser. Detta handlande visar att möjligheten att påverka genom representation i myndighetsstyrelserna eller rådgivande organ underställda myndighetsstyrelserna är större än om organisationen står helt utanför dessa.

För intresseorganisationerna LO och Svenskt Näringsliv är den viktigaste strategin för att uppnå sina mål att påverka beslutsfattarna. Detta gör båda organisationerna genom att skriva remissvar på olika statliga utredningar, att sitta med i olika myndighetsstyrelser eller rådgivande organ underställda dessa samt att påverka beslutsfattarna genom att direkt vända sig till dem. Här måste LO:s starka koppling till det socialdemokratiska regeringspartiet än en gång nämnas. Här är nämligen möjligheten för LO att påverka regeringen och dess representanter betydligt större än Svenskt Näringslivs möjligheter att göra detsamma.

Samarbetet mellan LO och Svenskt Näringsliv är också den en viktig strategi för organisationerna att uppnå sina mål. Om de två största intresseorganisationerna på den svenska arbetsmarknaden kompromissar för bli överens i frågan om arbetskraftsinvandring finns det stora möjligheter för dessa att påverka regering och riksdag. För att arbetskraftsinvandring skall möjliggöras behöver intresseorganisationerna komma överens på flera områden inom den svenska arbetsmarknadspolitiken. Detta gäller bland annat om arbetskraftsinvandring skall omfattas av kollektivavtalen som gäller på den svenska arbetsmarknaden.

Är intresseorganisationerna inriktade på samarbete eller konfrontation?

När SAF valde att lämna samarbetet med LO och övriga intresseorganisationer inom en rad olika områden inom svensk politik, däribland arbetsmarknadsområdet, var denna förändring en förskjutning från det tidigare så dominerande korporativa samarbete mellan intresseorganisationerna. Bo Rothstein ansåg att det var SAF som var den intresseorganisation som, under den korporativa samarbetstiden, förlorade mest på att delta i samarbetet och att ledamöterna från SAF bland annat i Arbetsmarknadsstyrelsen ibland agerade mot den egna organisationens vilja, medan LO var den organisation som tjänade mest på samarbetet. Här blev konsensustänkandet i de olika myndighetsstyrelserna viktigt, vilket ledde till att intresseorganisationernas

representanter ibland gick emot den egna organisationens uppfattning för att styrelsen skulle nå konsensus.

Konsensusmodellen för samarbete mellan LO och SAF var viktig inom myndighetsstyrelser och andra verksamheter, vilket kan förklaras utifrån att eniga organisationer lättare kan få igenom sina krav mot beslutsfattare än oeniga. Har organisationerna då helt övergett denna konsensusmodell under de senaste åren? Det är inte helt lätt att dra några egentliga slutsatser kring detta, men det finns det som tyder på att det i frågor som organisationerna samarbetar inom, exempelvis arbetsmarknadsområdet, lever denna konsensusmodell delvis kvar. Tidigare var samarbetsformerna mellan LO och SAF väldigt tydliga, vilket möjliggjorde att organisationerna kunde samarbeta inom områden där de annars kanske inte hade försökt att samarbeta. På det sättet kan man därför säga att det svenska politiska systemet har gått mot ett mer pluralistiskt system, eftersom intresseorganisationerna inte längre försöker påverka hela den statliga verksamheten utan istället försöker påverka den statliga verksamhet, där de finner det möjligt att göra så. Om detta innebär att någon av organisationerna försöker påverka på egen hand eller om organisationerna möjliggör samarbete beror på vilka frågor det handlar om. Om LO och Svenskt Näringsliv samarbetar kring arbetsmarknadsområdet får dessa två organisationer ett stort inflytande, eftersom de är de största intresseorganisationerna på arbetsmarknaden och således har många medlemmar bakom sig. Inflytandet de kan få är, så att säga, större vid samarbete än om organisationen agerar självständigt. Därför skulle man kunna säga, att den generella konsensusmodellen har övergivits till förmån för att i frågor, som gynnar båda intresseorganisationerna, försöka nå konsensus för att på det sättet få en starkare röst utåt.

LO vill inte se en konkurrens mellan arbetskraftsinvandrare och arbetare, som redan är etablerade på den svenska arbetsmarknaden, lika lite som de ville detta under den förra arbetskraftsinvandringsperioden i mitten av 1900-talet. Därför är det, för LO, viktigt att i god tid före beslut om arbetskraftsinvandring göra upp med Svenskt Näringsliv om de regler som måste gälla på arbetsmarknaden. För Svenskt Näringsliv finns ett intresse av att samarbeta med LO, eftersom organisationen känner till LO:s starka koppling till den socialdemokratiska regeringen. LO har möjlighet att påverka regeringen om det finns ett behov av skydd för den svenska arbetsmarknaden och på så sätt införa åtgärder som, på samma sätt som Tyskland och Österrike har gjort för att skydda sina respektive arbetsmarknader, skyddar den svenska arbetsmarknaden från den fria rörligheten av arbetskraft från de nya medlemsländerna i EU.

Att ledarredaktionen på Dagens Nyheter varnade Svenskt Näringsliv för att ett ökat samarbete kan leda till en återgång av de korporativa samarbetsstrukturerna, visar vilken vikt som läggs på att intresseorganisationerna återigen samarbetar i vissa frågor. Därför är min uppfattning att intresseorganisationerna väljer att samarbeta i vissa frågor istället för ett generellt samarbete och att detta i sin tur leder till att konfrontationen mellan intresseorganisationerna på arbetsmarknaden hålls nere, eftersom de har möjlighet att välja i vilka frågor de vill samarbeta.

Vilken roll spelar avvecklingen av de korporativa strukturerna?

Intresseorganisationernas roll i myndighetsstyrelser och annan statlig verksamhet minskade efter den borgerliga regeringens beslut om att begränsa intresseorganisationernas inflytande i myndighetsorganisationer, men det strikt bipartiska samarbetet mellan LO och Svenskt Näringsliv verkar ha fortsatt, dock i lägre grad än tidigare.

Om avkorporatiseringen har gått så långt som bland annat Michele Micheletti anser, finns det då skäl att tänka sig att samarbetet mellan LO och Svenskt Näringsliv inom ramen för olika politiska områden enbart kommer att inträffa i speciella frågor, där båda aktörerna drar nytta av samarbete istället för som tidigare då organisationerna hade ett mer generellt samarbete?

Samarbetet mellan LO och SAF kan beskrivas helt annorlunda än samarbetet mellan LO och Svenskt Näringsliv, vilket till stor del beror på den stora möjlighet som organisationerna tidigare hade genom att påverka genom representation i myndighetsstyrelser och andra statliga verksamheter. I vissa fall sker fortfarande ett samarbete mellan LO och Svenskt Näringsliv, men istället för att upprätta detta samarbete på korporativa grunder sker samarbete i frågor där organisationerna finner det lämpligt att samarbeta. Arbetskraftsinvandring är en sådan fråga, vilket beror på att en framtida arbetskraftsinvandring kommer att påverka hela den svenska arbetsmarknaden och genom att samarbeta i en så viktig fråga, kan organisationerna förbättra möjligheterna för sina respektive medlemmar. För Svenskt Näringsliv innebär ett sådant samarbete krav om att organisationens medlemsföretag får ett inflytande över rekryteringsprocessen, medan LO:s krav är att den arbetsrättsliga lagstiftningen, som idag finns på den svenska arbetsmarknaden, även skall omfatta arbetskraftsinvandrarna. Om intresseorganisationerna löser dessa problem genom samarbete eller om intresseorganisationerna var för sig väljer att påverka beslutsfattarna är svårt att avgöra, men avkorporatiseringen har inte lett till att intresseorganisationerna har gjort ett generellt avkall på samarbete dem emellan.

Den demografiska utvecklingen i landet har antagligen inte undgått vare sig LO eller Svenskt Näringsliv. Dock finns en stor risk med att fylla luckorna med utbildad och utbildad arbetskraft från andra länder, eftersom detta kommer att leda till problem för de länder som tappar arbetskraft. För ett land som Sverige är det en stor vinst i att få hit redan utbildad arbetskraft, eftersom den svenska staten inte har bekostat vare sig skolgång eller sjukvård för dessa människor. Denna diskussion har i stort sett uteblivit från diskussionen om framtida arbetskraftsinvandring till landet. Möjligheten finns att dessa frågor, kring den demografiska utvecklingen och behovet av arbetskraftsinvandring, är svårare för arbetsmarknadens parter att diskutera som en följd av avkorporatiseringen, eftersom det strukturerade samarbetet organisationerna emellan har minskat.

Däremot behöver den avveckling av de korporativa strukturerna som ändå kan skönjas inte betyda, att intresseorganisationerna på den svenska arbetsmarknaden har fått mindre att säga till om. Det som har förändrats är sättet de utövar sitt inflytande på. Tidigare träffades intresseorganisationerna på regelbunden basis i olika sammanträdesrum för att diskutera. Nu handlar det för dessa intresseorganisationer dels om att var för sig uppvakta beslutsfattarna i samhället, dels om att försöka samarbeta i frågor som gynnar båda intresseorganisationerna.

5.1 Slutdiskussion

För att återknyta till uppsatsen syfte kan man säga att intresseorganisationernas hantering av frågan om arbetskraftsinvandring har förändrats under de senaste åren. Avkorporatiseringen har lett till att intresseorganisationernas samarbete har förändrats från en institutionaliserat samarbete till ett samarbete i de frågor som gynnar organisationerna. Samtidigt har säkert den framtida demografiska bild som målas upp påverkat både LO och Svenskt Näringsliv, vilket kan vara betydelsefullt i organisationernas strategier gentemot regering och riksdag i frågan om arbetskraftsinvandring. Därvidlag kan intresseorganisationernas hantering av frågan ses utifrån att intresseorganisationerna inser frågans framtida betydelse och att organisationerna vill vara med och påverka denna för att i så stor utsträckning som möjligt få igenom sina krav. De generella korporativa samarbetsstrukturerna som tidigare var vanliga kan sägas ha upphört. Däremot kan samarbete genom konsensusbeslut i enskilda frågor fortfarande spela roll för intresseorganisationerna. Detta får också till följd att de svenska intresseorganisationerna använder sig av både korporativa samarbetsmetoder och pluralistiska metoder för att påverka beslutsfattarna i samhället.

Referenser

Offentligt tryck

Arbetsmarknadsstyrelsen (1992), *Arbetsmarknadspolitik i förändring – En grundläggande bok om arbetsmarknadspolitikens villkor*, CE Fritzes AB, Stockholm

Arbetsmarknadsstyrelsen, *Arbetsmarknadsutsikterna för år 2002*, AMS utredningsenhet, Ura 2001:9, Stockholm

Ds 1999:48, *Begreppet invandrare – användningen i lagar och förordningar*, Erlanders Gotab, Kulturdepartementet Stockholm

Ds 2000:69, *Alla lika olika – mångfald i arbetslivet*, Fritzes, Näringsdepartementet Stockholm

Integrationsverkets rapportserie 2002:10, *Etnisk mångfald i arbetslivet i Norden*, Integrationsverket, Norrköping

LO:s remissyttrande till SOU 2002:116 *EU:s utvidgning och arbetskraftens rörlighet*, DNR UD2003/147/MAP Utrikesdepartementet

Proposition 1996/97:25, *Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv*, Stockholm

SCB, *Arbetskraftsinvandring – en lösning på försörjningsbördan?* Demografiska rapporter 2002:6, SCB, Örebro

SFS 1994:515 *Utlänningslagen*

SOU 1998:146, *Lobbning*, Demokratiutredningens skrift nr 18, Fritzes, Stockholm

SOU 1999:121, *Avkorporatisering och lobbyism – konturerna till en ny politisk modell*, Demokratiutredningens forskarvolym XIII, Elanders Gotab, Stockholm

SOU 2002:116, *EU:s utvidgning och arbetskraftens rörlighet*, Fritzes, Utrikesdepartementet Stockholm

Svenskt Näringslivs remissyttrande till SOU 2002:116 *EU:s utvidgning och arbetskraftens rörlighet*, DNR UD2003/147/MAP Utrikesdepartementet

Tidnings- och tidskriftsartiklar

Dagens Nyheter, DN-debatt, 2003-09-01

Dagens Nyheter, *Persson öppnar för snar arbetskraftsinvandring*, 2003-08-09

Ekberg, Jan och Hammarstedt, Mats, *20 år med allt sämre arbetsmarknad för invandrare*, Ekonomisk Debatt 2002:4 årgång 30

Tunhammar, Göran (Svenskt Näringsliv), Nordh, Sture (TCO) och Ekström, Anna (SACO), *Låt alla EU-medborgare röra sig fritt*, Debattartikel i Expressen 2003-03-25

Litteratur

Benner, Mats (1997), *The Politics of Growth - Economic Regulation in Sweden 1930-1994*, Lunds universitet (avh.), Arkiv Förlag, Lund

Bergström, J. Henrik (2000), *Hur ölskatterna sänktes – Om lobbying, pilsner och pluralism*, Förvaltningshögskolans rapport nummer 23, Göteborgs universitet

Broomé, Per, Carlsson, Benny och Ohlsson Rolf (2001), *Bäddat för mångfald*, SNS, Stockholm

Cawson, Alan (1986), *Corporatism and Political Theory*, Basil Blackwell Ltd, Oxford

de los Reyes, Paulina (2001), *Mångfald och differentiering – Diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt*, Arbetslivsinstitutet, Stockholm

Ekenger, Karin och Wallen, Fabian (2002), *Invandring för tillväxt och nya jobb*, Rapport från Svenskt Näringsliv, Stockholm

Forsberg, Pia, *Nya former för institutionaliserat samarbete mellan stat, arbete och kapital?* i Neergaard, Anders och Stubbergaard, Ylva (red.) (2000), *Politiskt inflytande*, Studentlitteratur, Lund

Forsberg, Pia (1996), *Välfärd, arbetsmarknad och korporativa institutioner - en studie av trygghetsrådet SAF/PTK*, Licentiatavhandling vid Sociologiska institutionen, Lunds universitet

Hague, Rod och Martin, Harrop (2001), *Comparative Government and Politics – an Introduction*, 5:e upplagan, Anthony Rowe Ltd, Chippenham, Wiltshire

Held, David (1996), *Demokratimodeller – Från klassisk demokrati till demokratisk autonomi*, Daidalos, Göteborg

Holm, Stefan (1998), *Avkorporatisering? En empirisk undersökning rörande sårintressen i statliga kommittéer*, Politiska institutioner och strategiskt agerande 39, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet

Johansson, Joakim (2000), *SAF och den svenska modellen – En studie av upprottet från förvaltningskorporatismen 1982-91*, Uppsala universitet (avh.), Uppsala universitetsbibliotek, Uppsala

Lewin, Leif (1992), *Samhället och de organiserade intressena*, Nordstedts, Stockholm

Lijphart, Arend (1999), *Patterns of Democracy – Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, Yale University Press, New Haven

Lundgaard, Mads (1998), *Påverkan av politiska beslut – Intresseorganisationer som lobbyister. En jämförande studie av LO, LRF och SAF*, Politiska institutioner och strategiskt agerande 34, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet

- Micheletti, Michele (1994), *Det civila samhället och staten – medborgarsammanslutningarnas roll i svensk politik*, CE Fritzes AB, Stockholm
- Neergaard, Anders, *Fackföreningsrörelsen i ett rasifierat samhälle*, i de los Reyes, Paulina, Molina, Irene och Mulinari, Diana (red.) (2002), *Maktens (o)lika förklädnader – Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*, Atlas, Stockholm
- Neergaard, Anders och Stubbergaard, Ylva (red.) (2000), *Politiskt inflytande*, Studentlitteratur, Lund
- Olson, Mancur (1982), *Nationers uppgång och fall – ekonomisk tillväxt, stagflation och samhällens förkalkning*, AB Timbro, Stockholm
- Olson, Mancur (1965), *The Logic of Collective Action – Public Goods and the Theory of Groups*, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts
- Ostrom, Elinor (1990), *Governing the Commons – The Evolution of Institutions for Collective Action*, Cambridge University Press, Cambridge
- Premfors, Rune, *Den komplexa staten*, i Ahrne, Göran (red.) (1998), *Stater som organisationer*, Nerenius & Santéus Förlag, Stockholm
- Rauhut, Daniel, *Arbetskraftsbrist och arbetskraftsinvandring – Hot eller möjlighet för ekonomisk tillväxt?*, rapport från ITPS A 2002:010
- Rojas, Mauricio (2001), *Paradoxen SAF och den svenska modellens uppgång och fall*, Timbro, Stockholm
- Rothstein, Bo (1992), *Den korporativa staten – Intresseorganisationer och statsförvaltning i svensk politik*, CE Fritzes AB, Stockholm
- Rothstein, Bo (1986), *Den socialdemokratiska staten – Reformen och förvaltning inom svensk arbetsmarknads- och skolpolitik*, Lunds universitet (avh.), Studentlitteratur, Lund
- Rothstein, Bo och Bergström, Jonas (1999), *Korporatismens fall – och den svenska modellens kris*, SNS förlag, Stockholm
- Smith, Martin, *Pluralism*, i Marsh, David och Stoker, Gerry (1995), *Theory and Methods in Political Science*, Macmillan Press LTD, London
- Svallfors, Stefan (1989), *Vem älskar välfärdsstaten?*, Umeå universitet (avh.), Studentlitteratur, Lund
- Svenska Arbetsgivareföreningen (1991), *Farväl till korporatismen*, SAF:s förlagsservice, Stockholm
- Thullberg, Per och Östberg, Kjell (1994), *Den svenska modellen*, Studentlitteratur, Lund

Öberg, PerOla (1997), *Medborgarnas inflytande och särintressenas makt – Korporatism och lobbying i statsförvaltningen*, Rapport till forskningspolitiska kommissionen, Politiska institutioner och strategiskt agerande 17, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet

Öberg, PerOla (1994), *Särintresse och allmänintresse: Korporatismens ansikten*, Uppsala universitet (avh.), Almqvist och Wicksell International, Stockholm

Internet

Arbetsmarknadsstyrelsen – www.ams.se
www.ams.se/RDFS.asp?L=55 sökning genomförd 2003-08-07

Dagens Nyheter – www.dn.se
www.dn.se/DNet/road/classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=122881 publicerat i DN 2003-03-24 artikelsök genomförd 2003-05-22

www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=678&a=126693 publicerat i DN 2003-04-03 artikelsök genomförd 2003-06-16

Landsorganisationen i Sverige (LO) - www.lo.se
www.lo.se, *Folkpartiets integrationspolitik leder till ökad segregation*, Pressmeddelande 2002-08-08 sökning genomförd 2003-12-08

www.lo.se, *Ja till arbetskraftsinvandring, nej till gästarbetarsystem*, Pressmeddelande 2002-06-14 sökning genomförd 2003-12-08

www.lo.se, *LO träffar Svenskt Näringsliv för samtal om arbetskraftsinvandring*, Pressmeddelande 2002-06-05 sökning genomförd 2003-12-08

Pressmeddelande från LO 2003-06-02 hämtat från
www.lo.se/press/pressmeddelanden/1054555235.html sökning genomförd 2003-06-06

Progressive Politics – www.progressive-governance.net
www.progressive-governance.net sökning genomförd 2003-08-25

Regeringen – www.regeringen.se
www.utrikes.regeringen.se/fragor/eu/pdf/slutres_utvidgn_030410.pdf sökning genomförd 2003-06-09

Socialdemokraterna – www.sap.se
www.sap.se sökning genomförd 2003-06-06

www.tankesmedjan.sap.se sökning genomförd 2003-06-06

Statistiska Centralbyrån (SCB)
www.scb.se sökning genomförd 2004-01-02

Svenskt Näringsliv - www.svensktnaringsliv.se
www.svensktnaringsliv.se sökning genomförd 2003-06-06